

Utjecaj društveno-političke situacije na migracije na području Vukovara

Tomas, Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:897508>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

FAKULTET POLITIČKIH ZNANOSTI

DIPLOMSKI STUDIJ POLITOLOGIJE

Marija Tomas

**UTJECAJ DRUŠTVENO-POLITIČKE SITUACIJE NA
MIGRACIJE NA PODRUČJU VUKOVARA**

Diplomski rad

Mentor:

Izv. prof. dr. sc. Robert Mikac

Zagreb, rujan 2021.

SADRŽAJ

POPIS ILUSTRACIJA.....	3
GRAFOVI	3
SAŽETAK.....	4
SUMMARY	5
1. UVOD	6
2. STATISTIČKI POKAZATELJI FLUKTUACIJE STANOVNIŠTVA	11
2.1 TREND DEPOPULACIJE	11
2.2 PROCESI MIGRACIJA	13
2.3 ISPUNJAVANJE POTREBA	15
3. ULOGA POLITIČKE VLASTI.....	17
3.1 PROVEDENI PROJEKTI.....	17
3.2 ZALAGANJE VLASTI.....	20
3.3 ANKETNO ISPITIVANJE	22
4. VAŽNOST DRUŠTVENE DIMENZIJE	32
4.1 TEORIJA LJUDSKIH PRAVA I MIGRACIJE.....	32
4.2 DRUŠTVENA DIMENZIJA U VUKOVARU	33
4.3 POTENCIJAL ZA NAPREDAK VUKOVARA	36
5. ZAKLJUČAK	40
6. POPIS LITERATURE	42
7. POPIS IZVORA PODATAKA.....	45
PRILOZI.....	48

POPIS ILUSTRACIJA

GRAFOVI

Graf 1: Rezultati ankete provedene na maturantima Vukovarsko-srijemske županije (22. stranica)

Graf 2: Rezultati ankete provedene na maturantima Vukovarsko-srijemske županije (23. stranica)

Graf 3: Rezultati ankete provedene na maturantima Karlovačke i Zadarske županije (26. stranica)

SAŽETAK

Rad se bavi istraživanjem uzročno-posljedičnih veza između različitih okolnosti koje rezultiraju migracijama stanovništva i depopulacijom. Uvidom i analizom promjene broja stanovnika u razdoblju od 20 godina pokušava se utvrditi kako društveno-politička situacija na području Vukovara utječe na kretanje broja stanovnika na tom području. Istraživanje je provedeno analizom dokumenata kroz određeno vrijeme i anketnim ispitivanjem javnog mijenja učenika završnih razreda srednjih škola iz tri županije Republike Hrvatske koji čine dio populacije koji će u sljedećim desetljećima biti stup hrvatskog gospodarstva. Kroz rad, je prikazan stalan, neprekinut niz smanjenja broja stanovnika na području Vukovara i Vukovarsko-srijemske županije, čiji su temeljni uzrok i poticaj nepovoljna društveno-politička situacija izražena aktualnim pitanjima aktivnih društvenih sukoba koji svoj početak imaju u razdoblju Domovinskog rata te nedovoljno djelovanje i nepovjerenje prema vlasti, koja se svih ovih godina nije dovoljno posvetila rješavanju gorućih gospodarskih i društvenih problema te izgradnji mira i gospodarskog napretka promatranog područja.

Ključne riječi: migracije, depopulacija, društveno-politička situacija, društveni sukobi, budućnost

SUMMARY

The thesis investigates the cause-and-effect relationships between different circumstances that result in population migrations and depopulation. Insight and analysis of the change in the number of inhabitants in a period of 20 years tries to determine how the socio-political situation in the area of Vukovar affects the movement of the number of inhabitants in that area. The research was conducted by analyzing documents over a period of time and by conducting a public opinion poll of high school students from three counties of the Republic of Croatia, who are part of the population that will be a pillar of the Croatian economy in the coming decades. Through the paper, a constant, uninterrupted series of population reductions in the area of Vukovar and Vukovar-Srijem County is shown, whose basic cause and impetus are the unfavorable socio-political situation expressed by current issues of active social conflicts that began in the Homeland War and inertia and mistrust citizens towards the government, which all these years has not dedicated itself to solving burning economic and social problems and building peace and economic progress in the observed area.

Keywords: migrations, depopulation, socio-political situation, social conflicts, future

1. UVOD

Ovaj rad bavi se utjecajem društveno-političke situacije na migracije na području Vukovara istražujući uzročno-posljedične veze između različitih okolnosti koje dovode do migracija i smanjenja broja stanovnika, a kao pokazatelj bit će korištena usporedba broja stanovništva kroz razdoblje od 20 godina na području grada Vukovara, počevši od popisa stanovništva Republike Hrvatske kao djela Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije godine 1991., preko popisa stanovništva Republike Hrvatske 2001. godine zaključno s posljednjih zasad napravljenim popisom stanovništva Republike Hrvatske iz 2011. godine. U središtu rada su promjene u strukturi stanovništva, što se odnosi na starost, dob i spol, koje utječu na cjelokupnu sliku hrvatske populacije.

Problem istraživanja jest utjecaj društvenih sukoba i napetosti, kao što su Domovinski rat i njegova ostavština, odnosno društveno-politička situacija istraživanog područja i njezin učinak na migracije. Istraživanje ima za cilj istražiti uzročno-posljedične veze društveno-političke situacije na promjenu broja stanovnika na području Vukovara.

Predmet istraživanja su emigracije na području grada Vukovara potaknute društveno-političkom situacijom i varijacije u broju stanovnika koje to područje navode kao svoje trajno prebivalište. Fokus je na spolu, starosti i strukturi zanimanja stanovništva kroz što se nastoji dobiti slika o uzorku stanovništva i promjeni u istom. Dobna skupina daje nam uvid u starost stanovništva na tom području i koliko ona utječe na ukupnu sliku populacije, dok ekonomska sfera, odnosno zaposlenost stanovništva predstavlja mogućnosti koje se nude i koje utječu na kvalitetu života.

Cilj istraživanja jest ukazati na utjecaj neriješenih društveno-političkih pitanja i odnosa na broj i strukturu stanovništva na području Vukovara. Uz to, ovaj rad ima za cilj naglasiti utjecaj društveno-političke situacije na sve aspekte života, počevši od samog raseljavanja u potrazi za boljim životom. Dodatno, ističu se glavni problemi koji prate stanovništvo toga područja kroz duži niz godina kao posljedica ratnih okolnosti i zbivanja. Za postizanje ovog cilja potrebno je opisati, istražiti i razumjeti situaciju te otkriti uzroke istoj.

Glavna hipoteza rada jest *Migracije stanovništva s područja Vukovara su posljedica društveno-političke situacije*. Pomoćna hipoteza jest *Društveni sukobi glavni su poticaj neprestanih migracija*. Neovisna varijabla ovog istraživanja jest politička situacija u zemlji, odnosno politička vlast sa svojim utjecajem na gospodarstvo i stanovništvo na području Republike Hrvatske, dok je ovisna varijabla područje grada Vukovara, posebno društvena

dimenzija, povezana s nedovoljno učinkovitim djelovanjem političke vlasti u pitanju emigracija.

Istraživačka pitanja ovog rada, povezana s glavnom i pomoćnom hipotezom glase: *Koji su statistički pokazatelji fluktuacije broja stanovnika na promatranom području? Koja je uloga političke vlasti u smanjenju migracija potaknutih društvenim sukobima? Na koji način društvena dimenzija može utjecati na smanjenje migracija?*

U istraživanju će najzastupljenija biti **kritička teorija**, koja „(...) u tvorbi svojih kategorija i u svim fazama svoga razvoja posve svjesno slijedi interes za umnom organizacijom ljudske aktivnosti, jer njezin je zadatak da rasvijetli i legitimira tu umnu organizaciju ljudske aktivnosti“ (Therborn, 2011: 22), kroz koju će se nastojati objasniti i razumjeti okolna situacija glavne hipoteze i istovremeno pokušati dati smjernice za promjenu ili poboljšanje situacije ili trenutnog stanja. Prema autoru kritičke teorije, Maxu Horkheimeru, na kojeg se u svom djelu *Frankfurtska škola* poziva Göran Therborn, određeno se ljudsko ponašanje može promatrati isključivo kroz paradigmu društva. U tom smislu, pojedine nedaće s kojima se društvo suočava predmet su kompletne društvene jezgre i upravo kao takve se prihvaćaju (Therborn, 2011: 23). Zbog toga, migracije stanovništva na vukovarskom području postaju opisni faktor kako društvene, tako i političke situacije toga prostora. Uz to, može se govoriti i o postpozitivističkoj paradigmi upravo zbog uključenosti kritičkog osvrta, odnosno zbog postojanja objektivne realnosti koja nije i ne bi trebala biti potpuna ili savršena s obzirom na specifičnost istraživačkog pitanja.

Od dodatnih teorija istraživanja koristit će se i teorija migracija, pri čemu se misli na „liberalnu teoriju migracija koja se zasniva na privatnom interesu ekonomskog čovjeka koji nastoji maksimalizirati svoju realnu zaradu, te se privatni interes migranta poklapa s općim interesom“ (Jonjić, 1984: 65), a koristi se za opisivanje potiskivanja stanovništva u veće gradove i županije zbog izostanka dovoljnog broja prilika u samom Vukovaru, uz povezivanje s Maslowljevom teorijom hijerarhija potreba, koja polazi od koncepcije čovjeka kao integrirane jedinice i organizacijske cjeline do modela proučavanja cilja, želja i potreba ljudi, a prema toj teoriji potrebno je postojanje određenih struktura temeljnih potreba koje su univerzalne (Sušić, 2016: 9). Nadalje, važnost društvene migracije prikazat će se kroz teoriju ljudskih prava, kojom se, u neku ruku, opravdava i potkrepljuje popularizirane migracije, s obzirom da se teorija odnosi na ideju da sva vlast, ali i sva prava, koja uključuju i ljudska prava zapravo proizlaze iz odluka državnih organa i njihovih propisa.

Metode istraživanja koje će se koristiti u pronalasku odgovora na postavljena istraživačka pitanja su neempirijska longitudinalna istraživanja, odnosno analiza dokumenata kroz određeno vrijeme, uz korelacijska istraživanja koja za cilj imaju ukazati na povezanost istaknutih fenomena pri dokazivanju glavne i pomoćne hipoteze, ali i anketno istraživanje javnog mnijenja provedeno na učenicima završnih razreda srednjih škola, odnosno maturanata iz tri različite regije Republike Hrvatske. Maturanti, u većem broju punoljetne osobe, prije svega postaju radno sposobno stanovništvo zbog čega radna mjesta postaju još važnija kategorija u traženju uzročno-posljedične veze s migracijama. Uz to, statističkom se metodom prikazuju dosadašnji učinjeni naponi političke vlasti u bavljenju migracijama, jednako kao i u prevladavanju društvenih sukoba kako bi život stanovništvu na području grada Vukovara bio jednak stanovništvu u ostalim dijelovima Republike Hrvatske.

Navedenim metodama istraživanja nastojat će se ukazati na problem i posljedice koje društveni sukobi ostavljaju na stanovništvo nekog područja, kao i na stav mladih ljudi o migracijama i njihovim uzrocima. Kroz određeni 'vremeplov' pokazat će se neprekinuti niz iseljavanja s područja grada Vukovara potaknut nepovoljnom društveno-političkom situacijom koja je izražena kroz goruća pitanja nikad prekinutih ili ugašenih društvenih sukoba. Prikazat će se nepromijenjenost u subjektivnim problemima s kojima se stanovništvo toga kraja suočava. Istraživanje će dovesti do generalne slike situacije na tom području koja je u 21. stoljeću daleko od idealne, posebno zbog tridesetogodišnjeg stanja mira koji nije iznjedrio promjene, s obzirom da se radi isključivo o negativnom miru, odnosno nepostojanju rata ili nasilja. Uz to, istraživanjem se želi potaknuti razmišljanje o nedovoljnom djelovanju vlasti u smanjivanju društvenih sukoba, a samim time i prema smanjenju migracija potaknutih istim. Na kraju se iznose osobna mišljenja o provedenom istraživanju i svojevrsni osobni zaključak koji je ujedno i smjernica za moguća buduća istraživanja teme.

Postoje brojne teorije i definicije migracija, ali općeprihvaćena definicija migracije opisuje kao premještanje jedne osobe ili skupine ljudi s jednog na drugo mjesto u cilju promjene mjesta na kojem borave. „Svaki pokušaj da se migracija pojmovno odredi može dovesti do nekoliko definicija i tipologija migracija, ovisno o tome koji smo kriterij respektirali prilikom definiranja migracije. Taj je kriterij najčešće promjena mjesta stalnog boravka, koji je za demografsko istraživanje najvažniji, ali može biti npr. i podvojenost mjesta rada i mjesta stanovanja (odlazak ljudi na rad izvan mjesta stanovanja svakodnevno, povremeno ili privremeno)“ (Wertheimer-Baletić, 1999: 281). Promatrajući migracije sa sociološkog aspekta, u fokus ulaze društveni odnosi koji potiču migracije, posljedice koje migracije imaju

na socijalne odnose, kao i položaj migranata unutar društvenog i socijalnog sustava zemlje. U sociološkom smislu migracije se opisuju kao oblik populacijskog kretanja u kojem sudionici imaju planirano, svrhovito i namjerno kretanje prema željenoj destinaciji. (Mikac, Dragović, 2017: 132). Pojam migracije obuhvaća četiri koncepta koji su međusobno isprepleteni, od čega je četvrti koncept onaj koji je ujedno i u fokusu ovog rada, a definira migraciju kao ono kretanje većeg broja stanovništva koje dovodi do prostorne preraspodjele (Hugh, Alistair, 2007: 114). Dva ključna elementa migracija ili samih migranata su obaveza ili izbor migriranja, ovisno o tome migriraju li uvijek i neovisno o okolnim faktorima i utjecajima ili je migracija neposredni odgovor na potencijalno trenutno pogoršanje lokalnih uvjeta.

Za definiranje prisilnih migracija potrebno je otići korak dalje od pukog povezivanja s pojmom izbjeglica kao žrtava prisile vlasti ili politike općenito, ili pak rata. Objašnjenje pojma prisilnih migracija mora obuhvaćati i pitanja etničkih sukoba, uništavanja okoliša, jednako kao i ekonomske uvjete, povoljne ili nepovoljne (Wood, 1994: 607). Na studiji slučaja područja grada Vukovara u fokusu istraživanja su upravo etnički, odnosno društveni sukobi. Iz sociološke perspektive, sukobi se mogu definirati kao društveni ukoliko proizlaze iz strukture sustava, odnosno položaja osobe unutar društva (Dahredorf, 1958: 172). Sukob se, osim klasičnog podrazumijevanja oružanog ili vojnog čime se svrstava u sigurnosne studije, može podvesti i pod druge grane kao što su ekonomija, sociologija, psihologija ili politička znanost. U političkoj se znanosti, prema tome, može definirati kao akcija jednog subjekta kojom nastoji ostvariti svoje interese, a čime onemogućava drugog subjekta da ispuni svoje interese (Ismaili, 2007: 382). Upravo je to gledište koje se može najuže povezati s pojavom migracija, pri čemu ispunjenje potreba jedne osobe ili skupina osoba na nekom području, nerijetko onemogućava ispunjenje potreba drugih ljudi.

Struktura ovog rada se sastoji od uvoda, u kojem su definirani osnovni pojmovi, istaknut je predmet i problem istraživanja, naglašen je cilj istraživanja, prikazane su metode istraživanja te su postavljene glavna i pomoćna hipoteza, čiji je zadatak ponuditi odgovore na postavljena istraživačka pitanja.

Nadalje, u drugom poglavlju ističe se trend depopulacije kao prisutan fenomen u Republici Hrvatskoj zadnjih dvadeset godina te statističkom analizom podataka ukazuje se na velik broj dnevnih i tjednih migracija, a kroz Maslowljevju hijerarhiju potreba prikazuju se primarni razlozi tih migracija.

Treće poglavlje rada prikazuje ulogu institucija u migracijama i smanjenju tih migracija kroz dosadašnje učinjene napore vlasti u zadržavanju stanovništva prvenstveno u Republici Hrvatskoj, ali s posebnim naglaskom na ostanak stanovnika na vukovarskom području te stavove mladih, točnije učenika završnih razreda srednjih škola, kroz anketno istraživanje o najčešćim razlozima migracija i potencijalnim njihovim osobnim motivima za ostanak ili odlazak iz vlastitog grada ili države.

Četvrto poglavlje stavlja u fokus društvenu dimenziju, odnosno važnost društvene dimenzije u procesu migracija prvenstveno kroz analizu anketnog upitnika o zadovoljstvu životom u gradu Vukovaru te se ističu potencijalni napreci koji još uvijek nedostaju Vukovarsko-srijemskoj županiji, ali su i predviđeni i ostvarivi.

U posljednjem poglavlju, odnosno zaključku, donose se odgovori na sva tri postavljena istraživačka pitanja, sumiraju se rezultati anketnog istraživanja te se iznosi vlastito mišljenje o utjecaju društveno-političke situacije na migracije na području Vukovara i vlastite ideje o boljoj budućnosti područja, ali i cijele države kada su u središtu zanimanja emigracije stanovništva.

2. STATISTIČKI POKAZATELJI FLUKTUACIJE STANOVNIŠTVA

Ovaj dio započinje prikazom posljedica rata na migracije, ali i općenito život na području grada Vukovara te se odgovara na prvo istraživačko pitanje: *Koji su statistički pokazatelji fluktuacije broja stanovnika na promatranom području?* Odgovor na postavljeno istraživačko pitanje dat će neempirijska longitudinalna istraživanja, odnosno analiza dokumenata kroz određeno vrijeme. Teorija migracija opisuje potiskivanje stanovništva u veće gradove i županije zbog izostanka dovoljnog broja prilika u samom Vukovaru. Ta teorija povezuje se s Maslowljevom teorijom hijerarhija potreba koju je moguće potvrditi kroz analizu podataka o dnevnim i tjednim migracijama stanovništva iz Vukovarsko-srijemske županije u druge dijelove Republike Hrvatske.

2.1 TREND DEPOPULACIJE

Hrvatsku je blisku povijest, ali i demografsku sliku, obilježio obrambeni rat na vlastitom teritoriju. Ratni sukobi najteži su oblik sukoba među ljudskom populacijom, ali kao i drugi oblici sukoba, predstavljaju određeni oblik socijalne interakcije. Posljedice nekog oblika sukoba ne moraju nužno dovesti do negativnih socijalnih odnosa u društvu. Sama priroda sukoba, njegov kanal putovanja, sredstva ili alati koji se koriste za vrijeme njegovog trajanja, jednako kao i problem koji se može smatrati njegovim uzrokom određuje krajnje rezultate do kojih dolazi (Babić, 2009: 221-222). Za društvo kao cjelinu najveću prepreku predstavljaju vrijednosti sudionika sukoba. Dijametralno suprotne vrijednosti dovode do potpunog kraha društvene strukture ili društvenog sistema. „Ratni sukobi samo su dodatno pojačali i do nepomirljivosti radikalizirali različita sjećanja Hrvata i Srba“ (Babić, 2009: 215). Demografska slika Republike Hrvatske usko je povezana s posljedicama ratnih sukoba pa i onih koji su nastali kao ostavština ratnih sukoba, ali svoje začetke kriza ima još u počecima nastanka samostalne države.

Kontinuitet u trajanju više od dvadeset godina bilježi se u depopulaciji, a vidljiv je kroz popise napravljene 1991. godine, 2001. godine i zasad zadnjeg 2011. godine. Iako postoji metodološka razlika u popisu iz 1991. godine naprema dva naknadna popisa, u sva je tri popisa stanovništva jasno vidljiva depopulacija. Najraniji je popis rađen po načelu stalnoga stanovništva, dok su popisi iz 2001. godine i 2011. godine rađeni po kriteriju prisutnoga stanovništva, uz dodanu kategoriju obveze boravka unatrag godinu dana, odnosno dvanaest mjeseci (Živić, 2019: 88-89). Od 1991. godine Republika se Hrvatska ne može pohvaliti

pozitivnim prirodnim prirastom, već upravo suprotno, vlada trend prirodne depopulacije. U brojkama je zaključno s 2015. godinom u državi godišnje umrlo više od osam tisuća osoba, dok bioreprodukcija istovremeno nije uzrokovala pozitivne rezultate zbog stope fertiliteta manje od 2, točnije 1.4. Osim trenda smanjenja nataliteta u većem dijelu svijeta uz određene izuzetke poput većih dijelova Afrike, koji se opisuje nazivom bijela kuga, Hrvatskoj depopulacijskoj slici uvelike je konvenirao Domovinski rat. Uz to, kod nas je prisutno i povećanje socijalitetnog steriliteta, odnosno izostanak uvjeta, bilo osobnih bilo društvenih, za pridonosenje reprodukciji stanovništva (Turk i suradnici, 2018: 80-81).

Stopa prirodne promjene u promilima do 1991. godine bila je na pozitivnoj nuli, nakon čega započinje pad ispod nule, a prema izračunu Državnog zavoda za statistiku godine 2061. Republika Hrvatska bi trebala imati 3.848.800 stanovnika, odnosno čak 10,18% stanovništva manje nego 2011. godine (dzs.hr, 2011). Poseban geografski i geopolitički položaj gradu Vukovaru donio je prednosti gotovo jednako koliko i gubitaka. U razdoblju od dvadeset godina, točnije u dva međupopisna razdoblja, stanovništvo Vukovara smanjilo se za 40.8% gledajući ukupan broj stanovnika, odnosno za 38.4% ako se uzme u obzir broj stanovnika u zemlji ili prisutnih stanovnika u razdoblju od dvanaest mjeseci. Govoreći u brojkama, stanovništvo grada Vukovara smanjilo se s 46.735 na 27.683 u dvadeset godina, a negativni trend depopulacije se nastavlja i predviđa i za budućnost (Živić, 2019: 95). Ti postoci ukazuju na trend depopulacije koji se s razine cijele Republike Hrvatske preslikao i na vukovarsko područje, ali uz još izraženiji negativni predznak. Prirodna promjena za vukovarsko područje bilježi dva desetljeća negativnog predznaka, uz kratku iznimku između 1993. godine i 1997. godine kada je stopa mortaliteta bila manja od stope nataliteta. Autor (Živić, 2019) navedene podatke potkrepljuje popisima stanovništva 1991. godine, 2001. godine i 2011. godine, odnosno podacima Državnog zavoda za statistiku.

Prirodna depopulacija je bioreprodukcijski trend u kojemu je broj umrlih stanovnika veći od broja živorođene djece. Negativne posljedice rata, kao što su visok ratni mortalitet, depresirani nupcijaliteta, odnosno sklapanje brakova i nataliteta, ubrzano starenje stanovništva, jaka emigracija i loše gospodarske i socijalne prilike uvelike doprinose jačanju tog trenda. Važno je istaknuti kako je između 1991. i 2001. godine ukupna depopulacija navedenog područja značajno više bila determinirana emigracijskom, nego prirodnom depopulacijom i to u odnosu 97,8% naprema 2,2%, dok je u razdoblju od 2001. do 2011. ukupna depopulacija više determinirana prirodnom depopulacijom koja je iznosila 70,3% nego mehaničkom, koja se odnosi na iseljeničko/doseljeničke tokove, a iznosila je 29,7 (Živić, 2019: 97-98). Postoji

pretpostavka kako je smanjenje broja stanovnika u sadašnjem periodu ponajprije posljedica brojčano vrlo jake emigracije. Zbog starenja stanovništva i sužavanja emigracijskog kontingenta, u budućnosti će bioreprodukcija postajati sve značajniji čimbenik demografske dinamike, a navedeno ćemo nastaviti istraživati.

2.2 PROCESI MIGRACIJA

Republika Hrvatska kroz povijest je poznata kao emigracijska zemlja. Migracije Hrvata u prošlosti, jednako kao i danas mogu se promatrati na sve tri migracijske razine, individualnoj, političko-ekonomsko-kulturalnoj i socijalno-simboličnoj (Jurić, 2018: 18-23). Individualna razina u sebi sadrži motive poput uskraćivanja osobnih sloboda povezanih s konfliktima. Političko-ekonomsko-kulturna razina tiče se izbora između boljeg i lošijeg životnog standarda, odnosno boljeg i lošijeg upravljanja ili generalno ponudom poslovnih prilika. Socijalno-simbolična razina najčešće uključuje motive povezivanja obitelji (Jurić, 2018: 19). Od 19. stoljeća do danas zabilježena su tri velika emigracijska vala koja su ostavila duboke društvene i ekonomske posljedice. Sva tri vala isprepletala su *push* i *pull* političke, ekonomske i društvene faktore.

Prvi val emigracije zabilježen je krajem 19. i početkom 20. stoljeća kada su, zbog agrarne prenapučenosti teritorija, bolesti vinove loze i gladi stanovnici odlazili uglavnom u prekomorske zemlje poput Argentine i Čilea. Ipak, broj stanovnika nadoknađen je velikim prirodnim prirastom koji je između 1880. i 1890. godine iznosio 13,89%, između 1890. i 1900. godine 10,75%, a početkom 20. stoljeća, između 1900. i 1910. godine 9,46% (Akrap, 2012: 11-14). Zbog loše državne politike prema selu u drugoj polovici 20. stoljeća dolazi do sniženja fertiliteta i migracije stanovništva s ruralnih područja prema velikim gradovima i inozemstvu. Ta pojava označila je i početak drugog emigracijskog vala koji je dosegnuo vrhunac krajem 1960-ih i početkom 1970-ih godina kada je oko 300.000 ljudi, od čega čak 83% iz seoskih naselja, otišlo na „privremeni rad“ u inozemstvo. Većina stanovništva, koje je uglavnom bilo nižeg stupnja obrazovanja, migrirala je u Njemačku i zapadnoeuropske zemlje. Desetak godina nakon toga, 1980-ih godina, glavina migracija odnosila se na preseljenje stanovništva sa seoskih područja u velike gradove, čime je još jače devastirano već narušeno hrvatsko selo. Sljedećih godina na migracije stanovništva najjači utjecaj imao je Domovinski rat, kojemu je direktno bilo izloženo oko milijun ljudi na gotovo polovici teritorija Republike Hrvatske. Treći val emigracije počeo je ulaskom Republike Hrvatske u Europsku Uniju 2013. godine. Točni podaci ne postoje jer veliki postotak ljudi ne odjavljuje svoje prebivalište prilikom odlaska iz Republike Hrvatske iako je to zakonska obaveza. Razlog tome jest u

pravima koja prebivalište nosi sa sobom, poput socijalnih pomoći u obliku doplataka i usluga besplatnog ili jeftinijeg zdravstva.

Ako uzmemo u razmatranje samo jednu godinu kako bi dobili pregled emigracije, primjerice godine 2015. iz Republike Hrvatske odselila je 29.651 osoba, najviše njih na područje država Europske unije, njih 27.044. Najveći broj stanovnika odselio je u Njemačku, njih 12.264, zatim Austriju, njih 3.208 i Italiju, njih 1.288. Na područje država koje nisu u Europskoj uniji stanovništvo je emigriralo u najvećem broju u Srbiju, njih 3.235, Bosnu i Hercegovinu, njih 2.501 i Švicarsku, njih 1.572 (Turk i suradnici, 2018: 101). U navedenim podacima izostaju podaci o migracijama u Irsku, za koju je poznato da je jedna od popularnijih odredišta Hrvata posljednjih godina. Irska je jedina država u kojoj je engleski jezik službeni, a koja nije uvela privremenu zabranu zapošljavanja hrvatskih državljana pri ulasku Republike Hrvatske u Europsku Uniju. Isto tako, poznato je da se većina Hrvata služi engleskim jezikom kao prvim stranim jezikom što je važan *pull* faktor u odluci o destinaciji emigracije. Osnovni problem hrvatskog iseljavanja jest to što se iseljava uglavnom aktivni, proizvodni dio društva, u koji je zemlja ulagala tijekom procesa socijalizacije i školovanja (Jurić, 2018: 31). Kao što je navedeno i prikazano kroz povijesni pregled i u današnje vrijeme većina stanovništva iseljava s demografski i ekonomski oslabljenih prostora koji time dolaze na rub demografskog izumiranja. Takav prostor je i područje grada Vukovara i Vukovarsko-srijemske županije. Na tom području broj stanovnika konstantno i drastično opada od 1991. godine do današnjih dana. Dva su procesa koja na to utječu – prirodna i emigracijska depopulacija. Prirodna depopulacija odnosi se na veći broj umrlih u odnosu na broj živorođenih, a kada je stopa iseljavanja veća od stope doseljavanja govori se o emigracijskoj depopulaciji.

Kroz dva međupopisna razdoblja, krajem 20. i početkom 21. stoljeća, očita je negativna migracijska bilanca. U prvom međupopisnom razdoblju, između 1991. godine i 2001. godine, ona iznosi -15.061, što je 33,5%. U drugom međupopisnom razdoblju, između 2001. godine i 2011. godine, iznosi -559, odnosno 1,9%. Navedeni podaci pokazuju kako se, gledajući samo razliku broja iseljenih u odnosu na broj doseljenih, broj stanovnika na vukovarskom području u razdoblju od dvadeset godina smanjio za 15.620 osoba, što čini 34,7% ukupnog stanovništva. Autor (Živić, 2011: 101) navedene podatke opisuje kao izračun migracijske bilance stanovništva grada Vukovara u razdoblju od 1991. godine do 2011. godine prema konceptu prisutnosti stanovništva u zemlji. Takva pojava definira se kao četvrti tip općeg kretanja stanovništva – trend izumiranja (uz jaku depopulaciju, osrednju depopulaciju i slabu depopulaciju). Emigracije stanovništva imaju dvostrane posljedice, utječu na mjesto od kuda

dolazi stanovništvo te istovremeno utječu na mjesto kuda odlaze stanovnici koji emigriraju. Promjene su duboke jer mijenjaju veličinu i jednog i drugog prostora, mijenjaju prostornu alociranost te samim time utječu na promjenu strukture stanovništva u cijelosti. Dvostruki utjecaj emigracija ne događa se uvijek istovremeno. Prvotni je učinak na mjesto od kuda migranti odlaze, odnosno trenutačni je njihov učinak na promjenu broja stanovnika i njihov razmještaj. Dugoročni učinak emigracije imaju na mjesto gdje stanovništvo odlazi jer mijenjaju sliku u cijelosti, kroz povećanje broja rođenih, umrlih, vjenčanih i razvedenih stanovnika (Jurić, 2018: 38). Smanjenju negativnih utjecaja migracija najviše mogu doprinijeti sami gradovi, i to prvenstveno mali i srednji gradovi Republike Hrvatske. Njihova je uloga briga o gospodarskom razvitku kako bi izvorno stanovništvo ostalo boraviti upravo na tom prostoru. Ponuda gradova mora biti povezana unutar države na svim razinama, što znači da stanovništvo može gotovo jednako profitirati bez obzira u kojem gradu živjelo, a ako svoj potencijal ne može ispuniti u vlastitom gradu, prometna povezanost s drugim gradovima mora mu omogućiti mobilnost koja ne mijenja sliku cijele populacije. „Strukturalisti zaključuju da se pojedinac seli kad postojeća društvena situacija ne može udovoljiti njegovim potrebama i kada društveni sustav ne nudi dovoljan broj društveno priznatih i cijenjenih uloga“ (Jurić, 2018: 24).

2.3 ISPUNJAVANJE POTREBA

Prema Abrahamu Maslowu fiziološke potrebe ljudi pretpostavljaju prvi korak u konceptu samoaktualizacije. U njih se ubrajaju kemijske supstance potrebne za disanje čovjeka, normalno stanje krvotoka koje se može smatrati ispunjenjem homeostaze, ispunjavanje želje za hranom i vodom, omogućavanje uvjeta za spavanje, jednako kao ispunjavanje ostalih bioloških potreba (Maslow, 1943: 371). Iako se čini malo vjerojatnim da je u poratnom dobu moguće ispunjenje čak i osnovnih ljudskih potreba, prava prepreka sudeći prema Maslowu, za stanovnike vukovarskog područja predstavljao je drugi korak, a to je ispunjenje sigurnosti. U taj se pojam ubraja mirno i stabilno društvo u kojem sigurnost podrazumijeva izostanak ekonomskih i socijalnih ugroza, što uključuje zaposlenost i resursnu nezavisnost (Maslow, 1943: 372-376).

Sustav vrijednosti na vukovarskom području promijenio se više nego bilo gdje drugdje u državi. Njihov pojam normalnog života promijenio se preko noći. Iako obnovljen grad, posljedice su u ljudima duboko ukorijenjene, a još uvijek prisutna podjela grada vraćaju sjećanja i kočje napredak života stanovništva. Najveću je gorčinu ostavila politika nakon rata koja je uključivala privatizaciju i rasprodaju državnih dobara, što na tamošnje stanovništvo

ostavlja utisak obezvrijeđenosti stečenog (Maksimović, 2019: 87-89). Unatoč trudu uloženom u revitalizaciju grada, odvojene škole i kafići za hrvatski i srpski narod onemogućavaju miran suživot stanovnika. Najveći potisni faktor migracija su visoki životni troškovi, toliki da u nekim segmentima premašuju prosjek Republike Hrvatske (Alvir, 2006: 47). Prema popisu stanovništva iz 2001. godine, u Republici Hrvatskoj takvu sigurnost u vlastitom gradu nije uspjelo pronaći 5.814 stanovnika, odnosno 16.156 ljudi tjedno odlazi čak u drugu županiju na posao. Iz Vukovarsko-srijemske županije, prema popisu stanovništva iz 2001. godine, tjedno odlazi 219 ljudi radi radnog mjesta u drugi grad unutar vlastite županije, odnosno 563 ljudi ima svoje radno mjesto u drugoj županiji. Na dnevnoj bazi, u Republici Hrvatskoj 230.605 ljudi svakodnevno odlazi u drugi grad na posao, odnosno 90.315 ljudi napušta vlastitu županiju zbog posla. Od tog broja, 11.627 stanovnika dnevno migrira unutar Vukovarsko-srijemske županije u druge gradove unutar vlastite županije zbog odlaska na posao, a njih 1.222 svakodnevno napušta županiju zbog svog radnog mjesta (dzs.hr, 2020).

Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2011. godine, taj se broj i na razini cijele Hrvatske drastično povećao pa tako tjednih migranata koji odlaze u drugi grad vlastite županije na svoje radno mjesto ima 8.075, dok njih 21.949 napušta svoju županiju radi posla. Unutar Vukovarsko-srijemske županije, prema popisu stanovništva iz 2011. godine, na radno mjesto u drugi grad ili općinu tjedno odlazi 203 ljudi, što je nešto manje od prethodnog popisa, no 1.106 tjedno migrira u drugu županiju zbog posla, što ukazuje na drastično manje prilika za zaposlenje na razini cijele županije. Jednako zabrinjavajući je i broj dnevnih migranata prema popisu stanovništva iz 2011. godine, koji na razini Republike Hrvatske iznosi 291.283 onih koji odlaze u drugi grad vlastite županije radi posla, dok njih 131.703 napušta vlastitu županiju kod odlaska na radno mjesto svakodnevno. U drugi grad Vukovarsko-srijemske županije na posao dnevno odlazi 13.149 ljudi, dok njih 2.202 svakodnevno odlazi na svoje radno mjesto u drugu županiju. (dzs.hr, 2020).

Depopulacija je trajni trend u Republici Hrvatskoj, bilo ona prirodna, bilo emigracijska. Promjene unutar države i u vanjskopolitičkim odnosima dodatno podastiru mehaničku depopulaciju, odnosno djeluju kao dodatni *push* faktor iseljavanja. Stanovništvu se otvaraju dodatne mogućnosti u široj lepezi susjednih ili udaljenijih država, a istovremeno im se prividno smanjuju prilike unutar vlastitih granica što će se dodatno istražiti u nastavku. Stoga se postavlja pitanje koliko je potrebno zalaganje vlasti da broj stanovništva ostane nepromijenjen? Na navedeno će biti odgovoreno u nastavku rada.

3. ULOGA POLITIČKE VLASTI

Ovaj dio započinje prikazom migracijske paradigme Republike Hrvatske i Vukovarsko-srijemske županije. Odgovara na istraživačko na pitanje: *Koja je uloga političke vlasti u smanjenju migracija potaknutih društvenim sukobima?* Statističkom metodom prikazuju se dosadašnji učinjeni napori političke vlasti u prevladavanju društvenih sukoba u bavljenju migracijama, kako bi život stanovništvu na području grada Vukovara bio jednak stanovništvu u ostalim dijelovima Republike Hrvatske. Korelacijska istraživanja u ovom djelu imaju za cilj ukazati na povezanost istaknutih fenomena pri dokazivanju glavne i pomoćne hipoteze. Uz to, kroz kritičku se teoriju iznose dosad dovršeni ili tek započeti projekti koji imaju za cilj smanjenje depopulacije toga područja. Ovaj dio prikazuje tehnikom ankete prikupljene podatke o stavovima o naseljenosti i migracijama iz Hrvatske, prvenstveno s područja Vukovarsko-srijemske županije, s naglaskom na grad Vukovar. Anketa se provodi na učenicima završnih razreda srednje škole u tri grada iz različitih županija.

3.1 PROVEDENI PROJEKTI

Republika Hrvatska ulaskom u Europsku uniju još 2013. godine migracije stavlja na prvo mjesto vanjskopolitičkih prioriteta (mvep.hr, 2021). S obzirom na migrantsku krizu 2015. godine migracijske politike mnogih susjednih zemalja pa tako i Republike Hrvatske usmjerene su na humanitarni pristup migracijama kroz poštivanje slobode kretanja i solidarnost, uz pridavanje posebne pozornosti nacionalnom, gospodarskom i kulturnom razvitku. Ministarstvo unutarnjih poslova učinak i posljedice migracija uočava na svim razinama društvenog razvoja, kako gospodarskoj i kulturnoj, tako i zdravstvenoj, kriminalnoj ili sigurnosnoj, ali i obrazovnoj razini. Upravo je iz tog razloga bavljenje migracijama postao međuresorski zadatak (mvep.hr, 2021). S obzirom na noviji trend iseljavanja mlađeg visokoobrazovanog stanovništva posljednjih tridesetak godina, Republici Hrvatskoj potreban je sveobuhvatniji pristup proučavanju kako uzroka, tako i posljedica migrantske problematike. Uz oskudne statističke podatke, osnovna se potreba za takvim znanstvenim pristupom uviđa u izostanku javnih politika, kako demografskih, tako i socijalnih, ekonomskih, poreznih i obiteljskih, koje bi za cilj trebale imati upravo usporavanje iseljavanja iz države, ali istovremeno i utjecaj na povratak u državu (Živić, 2019: 166-167).

Iako je fenomen migracija stanovništva zastupljen na gotovo cijelom prostoru Republike Hrvatske, posebno je zanimljiva situacija u Vukovarsko-srijemskoj županiji, koja je predmet istraživanja brojnih znanstvenika iz demografskog područja. Za strukturni razvoj županije uz

negativnu bioreprodukciju, migracije čine drugi destabilizacijski čimbenik. Jedan od najčešćih razloga migracija predstavlja upravo gospodarstvo, u kojem iz godine u godinu sve više sudjeluje mlado visokoobrazovano stanovništvo koje emigracijom utječe na negativan trend. Upravo to potkrepljuje demografsku regresiju, nestabilnost, recesiju, gospodarsku stagnaciju, ali i recesiju na području Vukovarsko-srijemske županije. Zabrinjavajući podatak za županiju predstavlja više iseljenih osoba od doseljenih, prvenstveno zato što takve brojke, u kombinaciji s padajućom bioreprodukcijom ukazuju na potencijalne razmjere, ali i posljedice depopulacije (Živić, 2015: 56). Sve navedeno za vukovarsko područje otvara područje na koje je potrebno užurbano i učinkovito djelovati s različitih razina života.

Vukovarsko-srijemska županija jedna je od najmanje ekonomski razvijenih županija u Republici Hrvatskoj. Taj podatak ne treba čuditi iz dva razloga. Prvi su svakako negativne posljedice rata koje su se upravo u toj županiji najviše odrazile kako na fizičkoj, tako i na gospodarskoj i socijalnoj komponenti. Druga prepreka s kojom se županija suočila, a koja je dodatno usporila njezin razvoj jest i tranzicija gospodarstva s planskog na tržišno. Ono što ukazuje na svojevrsnu izdvojenost županije jest podatak kako su ostale hrvatske županije svoj razvoj započele mnogo ranije, s obzirom da je Vukovarsko-srijemska županija bila djelomično pod opsadom do 1997. godine (zpuvsz.hr, 2007). Upravo iz tih razloga županija nije bila u mogućnosti usmjeriti niti vrijeme niti novac, a niti potreban napor na obnovu gospodarstva bez pomoći. Godine 2000. osnovan je program namijenjen zemljama Jugoistočne Europe s ciljem financijske i tehničke pomoći. U okviru politika Europske unije program CARDS, odnosno Pomoć zajednice za obnovu, razvoj i stabilizaciju, imao je zadatak jačanja Hrvatskog sudjelovanja u Procesu stabilizacije i pridruživanja, jednog od glavnih mehanizama Europske unije za zemlje Zapadnog Balkana (vuvs.hr, 2015).

Za razdoblje od 2007. do 2013. godine program CARDS zamijenio je program financijske pomoći IPA, koji je podrazumijevao Instrumente pretpristupne pomoći do ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju. Programi IPA I i IPA II odnosili su se na pravne okvire, točnije usklađivanje zakona na nacionalnoj razini sa zakonima i pravnom stečevinom Europske unije. Konkretno, program podrazumijeva kako izgradnju kapaciteta za prihvaćanje standarda Europske unije u dobrom upravljanju, tako i prekograničnu suradnju u financiranju projekata Republike Hrvatske te susjednih država, bilo već aktivnih članica Europske unije ili tek korisnika programa IPA (vuvs.hr, 2015).

U sklopu programa CARDS 2003. godine pokrenut je projekt Izgradnje poslovnih zona u Vukovarsko-srijemskoj županiji s tri cilja, od kojih je glavni „osigurati da proces 'učenja kroz

djelovanje' dovede do izgradnje institucionalnih kapaciteta i sposobnosti koje će taj proces činiti održivim u budućnosti“ (vuzs.hr, 2015:14). Vlada Republike Hrvatske je usvojila politiku Europske unije, a Vukovarsko-srijemska županija je sastavila vlastitu strategiju razvoja poduzetničkih zona za razdoblje od 2004. do 2007. godine, odnosno nakon donošenja Programa poticanja malog i srednjeg poduzetništva od strane Vlade Republike Hrvatske za razdoblje od 2008. do 2012. godine novi Plan razvoja za navedeno razdoblje. Prema toj je strategiji predviđena izgradnja 21 poduzetničke zone, ali je do isteka roka dovršeno tek 9 takvih zona (vusz.hr, 2011). Prema planu iznesenom u programu CARDS predviđeno je ulaganje od 35 milijuna kuna. Uz to, pojedine jedinice lokalne samouprave, poput Vukovara, Županje i Tovarnika, ulaganjem vlastitih sredstava započele su izgradnju poslovnih zona, što je Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva podržalo uz novčanu pomoć u iznosu većem od 11 milijuna kuna (zpuvsz.hr, 2007).

U sklopu programa IPA, komponente IPA II, za razdoblje od 2007. do 2013. godine pokrenuta je prekogranična suradnja Srbije i Hrvatske pod nazivom Mreža Centara za razvoj poduzetništva i prekograničnu suradnju. Cilj projekta bio je ostvariti „konkretan, mjerljiv doprinos prosperitetnom i održivom razvoju prekograničnog područja kroz poboljšanje gospodarske suradnje tvrtki, zadruga i drugih organizacija“ (vusz.hr, 2015:51). Do kraja 2013. godine ugovoreno je 37 projekata, od čega ih je po isteku razdoblja dovršeno tek 14, dok su 23 projekta u fazi provedbe premašila zakazani rok (safu.hr, 2014). Nastavak suradnje predviđen je za razdoblje od 2014. do 2020. godine u sklopu Interreg IPA Programa prekogranične suradnje Hrvatske-Srbije, a obuhvaćao bi programsko područje od četiri hrvatske županije: Vukovarsko-srijemske, Brodsko-posavske, Osječko-baranjske i Požeško-slavonske te pet srpskih upravnih okruga: Sjeverno Bački, Zapadno Bački, Južno Bački, Sremski i Mačvanski. Uz zaštitu okoliša, razvoj turizma te očuvanje kulturne i prirodne baštine, temeljni prioritet programa bio je i unaprjeđenje programa javnih kako socijalnih, tako i zdravstvenih usluga u uključenom prekograničnom području (razvoj.gov.hr, 2015).

Za razdoblje od 2014. do 2020. godine financijska je perspektiva obuhvaćala ESI fondove, odnosno Europske strukturne i investicijske fondove. Ta je grupa fondova obuhvaćala pet pojedinačnih fondova: ERDF ili Europski fond za regionalni razvoj, ESF ili Europski socijalni fond, CF ili kohezijski fond, EAFRD ili Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj te EMFF ili Europski fond za pomorstvo i ribarstvo. Europski socijalni fond definiran je kao „Strukturni fond koji financira sve one aktivnosti kojima se promiče zapošljavanje i povećava kvaliteta radnih mjesta, unapređuje pristup tržištu rada, podupire geografska i socijalna

mobilitnost radnika i olakšava njihova prilagodba industrijskim promjenama i promjenama u proizvodnim sustavima potrebnim za održivi razvoj“ (vusz.hr, 2015: 99). Glavni ciljevi tog fonda tiču se smanjenja diskriminacije, povećanja ravnopravnosti spolova i jednakih mogućnosti, veće uključenosti u društvo, povećanja visokog obrazovanja koje za sobom povlači veću mogućnost zapošljavanja.

U sklopu Europskog socijalnog fonda pokrenut je Operativni program Razvoj ljudskih potencijala za razdoblje od 2007. do 2013. godine. Za nositelja projekta Obrazovanje bez teškoća: Implementacija usluge pomoćnika u nastavi u svrhu osiguravanja jednakih obrazovnih mogućnosti za svu djecu određena je Vukovarsko-srijemska županija uz partnerstvo s 33 osnovne i srednje škole toga područja. Osnovni je cilj osiguranje pomoćnika u nastavi za 79 djece s teškoćama u razvoju, uz paralelno osposobljavanje i zapošljavanje 64 nezaposlene osobe s tržišta rada. Proračun projekta podrazumijeva više od 2,1 milijuna kuna, od kojih europska potpora pokriva više od 2 milijuna kuna (vusz.hr, 2015). Kao najvrjednija karakteristika ovog projekta ističe se njegova dvostruka korisnost ili vrijednost. Prvenstveno se pritom misli na pružanje podrške i pomoći najranjivijoj društvenoj skupini, djeci s poteškoćama u razvoju. Najveći problem koji se u toj kategoriji ističe jest svojevrsno prebacivanje problema sa strane odgojno-obrazovnih ustanova na osnovnu jedinicu društva, obitelj. Kvaliteta života potrebitih osoba, ponajviše djece, često je prepuštena upravo članovima obitelji. Upravo se kroz tu karakteristiku naglašava važnost ovakvih projekata, koji ističu važnost individualnog pristupa kao najučinkovitije sredstvo za pomoć u učenju i svladavanju gradiva, ali i podizanju koncentracije i, najvažnije, samopouzdanja (in-portal.hr, 2017). Osim ove iznimno humane ili socijalne vrijednosti, projekt uključuje i ekonomsku korisnost kroz pružanje mogućnosti zapošljavanja preko 60 ljudi nepovoljnog položaja na tržištu rada.

3.2 ZALAGANJE VLASTI

Strategija obnove i razvoja Vukovara donesena je 2014. godine kroz razradu Plana i Programa obnove i razvoja grada Vukovara za razdoblje 2014.-2020. godine. U sastavljanju strategije Fondu za obnovu i razvoj grada Vukovara suradnički partner bio je Ekonomski institut, Zagreb. Program ukupnog razvoja podrazumijeva razvoj konkurentnog gospodarstva, održiv prostorni razvoj te razvoj ljudskih resursa. Za ostvarenje i provedbu programa sagledana je analiza učinjenog razvoja i obnove, paralelno uz iznošenje vizija, misija i ciljeva budućeg razvoja. Analiza društvenih djelatnosti obuhvaća znanost, obrazovanje, sport i kulturu, od čega se najveći naglasak stavlja upravo na odgoj i obrazovanje. Mjere kojima se želi postići

napredak na tom polju obuhvaćaju podizanje standarda opremljenosti odgojno-obrazovnih ustanova, ali i poticanje cjeloživotnog učenja kroz usklađenost programa obrazovanja s potražnjom na tržištu rada. Za ostanak ili povratak mladih u Vukovar bitna komponenta je razvoj sporta i tehničke kulture. Kroz 65 sportskih društava, bilo klubova ili udruga, u sportskim aktivnostima aktivno sudjeluje 2800 Vukovaraca. Problem predstavlja loše stanje sportskih objekata, s jedne strane zbog još uvijek ne popravljene ratne štete, a s druge strane zbog izostanka prijeko potrebnih financijskih sredstava. Osim toga, sportskim klubovima nedostaje rekvizita, odnosno općenito sportske opreme za rad (fond-vukovar.hr, 2014).

S jednakim se problemima susreće i tehnička kultura, s kojom se Vukovar može pohvaliti zbog autokluba, motokluba, aerokluba, fotokluba i filatelističkog društva. Osim sportskih, na Vukovarskom području važnu ulogu imaju i civilne udruge. Sam grad Vukovar se može pohvaliti se nekolicinom njih koje obuhvaćaju različite sadržaje. Primjerice, Europski dom Vukovar civilna je udruga čiji je cilj upravo revitalizacija društvene zajednice, a aktivnosti su usmjerene na povećanje tolerancije, komunikacije i zajedništva. Ono što se najčešće ističe kao nedostatak, pogotovo na takvom osjetljivom i za stanovništvo neprivlačnom području, jest izostanak Centra za mlade, Centra za mir i toleranciju, ali i Doma manjina (fond-vukovar.hr, 2014). Uspoređujući generalne prednosti i nedostatke u društvenoj komponenti Vukovara, mogu se istaknuti sljedeći sadržaji: velik broj kulturnih događanja, ali manjak prostora za održavanje istih, raznovrsnost ponude sportske i tehničke kulture, ali nezainteresiranost stanovništva za uključivanjem u više slobodnih aktivnosti, praćenje društvenog života grada omogućuju mediji, ali nizak životni standard predstavlja prepreku uključivanju u taj isti društveni život. S obzirom na potonje, Grad Vukovar poduzima potrebne mjere za vraćanje prvenstveno želje za ostankom svih ljudi, ponajviše mladih upravo u njihovom gradu na Dunavu (fond-vukovar.hr, 2014).

Primjer dobre prakse za povećanje stanovništva koji ostaju u Vukovaru vidljiv je kroz političko djelovanje s pozitivnom posljedicom ili utjecajem na društvo. Sredinom 2018. godine od strane Skupštine donatora Regionalnog programa stambenog zbrinjavanja odobren je projekt za stambeno zbrinjavanje 21 obitelji odabranih prema kriteriju ranjivosti UNHCR-a. Radi se o obiteljima sa statusom bivših nositelja stanarskog prava, jednako kao i osobama koje su imale izbjeglički ili prognanički status. Nedugo nakon odobrenja projekta, Razvojna banka Vijeća Europe odobrila je dodjelu bespovratnih sredstava za realizaciju projekta, u iznosu većem od osamsto tisuća eura, kroz sporazum s Republikom Hrvatskom, koja snosi troškove nešto malo veće od četiristo tisuća eura (sduosz.gov.hr, 2018). Dovođenje projekta

ostvareno je krajem 2019. godine, svečanim useljenjem 21 korisnika u novoizgrađenu zgradu u Tijardovićevoj ulici u sklopu Nacionalnog programa. Osim 13 obitelji koje su postale vlasnici stanova te zgrade, kadrovski su stanovi dodijeljeni i nekim visokim kadrovima, čiji se dolazak ili povratak u grad Vukovar time želio zabilježiti i zapečatiti (jutarnji.hr, 2019).

Ministarstvo obrane Republike Hrvatske u suradnji s Gradom Vukovarom i Središnji ured za obnovu i stambeno zbrinjavanje sredinom 2019. godine ostvarilo je projekt koji je za cilj imao potaknuti gospodarsku, ali i demografsku obnovu grada Vukovara i to na temelju nacionalnih interesa posebno važnih za to područje koji se nastoje zaštititi i očuvati. Projekt je namijenjen pripadnicima Hrvatske vojske koji svoje radno mjesto imaju upravo u vojarni grada Vukovara (morh.hr, 2019). Radi se o petorici vojnika, pripadnika Inženjerijske bojne Gardijske oklopno-mehanizirane brigade Hrvatske vojske, kojima je dovršetkom projekta osigurano i riješeno stambeno pitanje. Osim osobne koristi koji su tim projektom dobili vojnici, korist primjećuju i čelni ljudi grada Vukovara, jer „im je ljudska komponenta najpotrebnija te su se upravo stoga odlučili za kadrovsko zbrinjavanje kako bi dobili širi spektar stručnjaka u Vukovaru koji će doprinosti razvoju grada i Hrvatske“ (lokalni.vecernji.hr, 2019). Najčešće isticani učinak projekta jest upravo dolazak i ostanak mladih ljudi koji predstavljaju budućnost ne samo Vukovara, već i svakog grada u Republici Hrvatskoj. Krajem 2020. godine, grad Vukovar nastavio je u istom smjeru i dodijelio još 14 kadrovskih stanova. Ti su stanovi namijenjeni kadrovima određene struke i zanimanja za kojima postoji posebno iskazana potreba. U tu skupinu, osim pripadnika Ministarstva obrane Republike Hrvatske i Ministarstva unutarnjih poslova ubrajaju se i molekularni biotehnolozi, magistri kemije, defektolozi, konzervatori, restauratori, ali i liječnici, kako opće prakse i specijalista, tako i stomatologa. Kao ključan element u ostvarenju ovakvih projekata ističe se upravo sinergija, za koju se smatralo da već dugo nedostaje vukovarskom području (vukovar.hr, 2020).

3.3 ANKETNO ISPITIVANJE

Krajem školske godine 2020./2021. provedeno je anketno istraživanje u tri administrativna sjedišta triju hrvatskih županija. Ispitani uzorak sačinjavaju učenici završnih razreda srednjih škola, odnosno maturanti Karlovačke, Vukovarsko-srijemske i Zadarske županije. Anketne je upitnike ispunilo 242 učenika redom iz Gimnazije Karlovac, Ekonomsko-turističke škole Karlovac i Tehničke škole Karlovac, Gimnazije Vukovar, Ekonomske škole Vukovar, Srednje škole Ilok i Zdravstvene i veterinarske škole dr. Andrija Štampar te Gimnazije Franje Petrića u Zadru, Ekonomsko-birotehničke i trgovačke škole Zadar i Medicinske škole Ante Kuzmanića Zadar. Ispitanici se mogu podijeliti u dvije skupine. Prvu skupinu čine učenici

završnih razreda srednjih škola u Vukovarsko-srijemskoj županiji jer je glavni predmet istraživanja migracijska situacija na području grada Vukovara, koji je administrativno sjedište županije, dok drugu skupinu čine učenici završnih razreda srednjih škola s područja Karlovačke i Zadarske županije, kao područja koja su također bila pogođena Domovinskim ratom i migracijama kao njegovim naslijeđem, ali u drugačijoj mjeri. Sva pitanja iz oba anketna upitnika, za obje skupine ispitanika, nalaze se u prilogu rada.

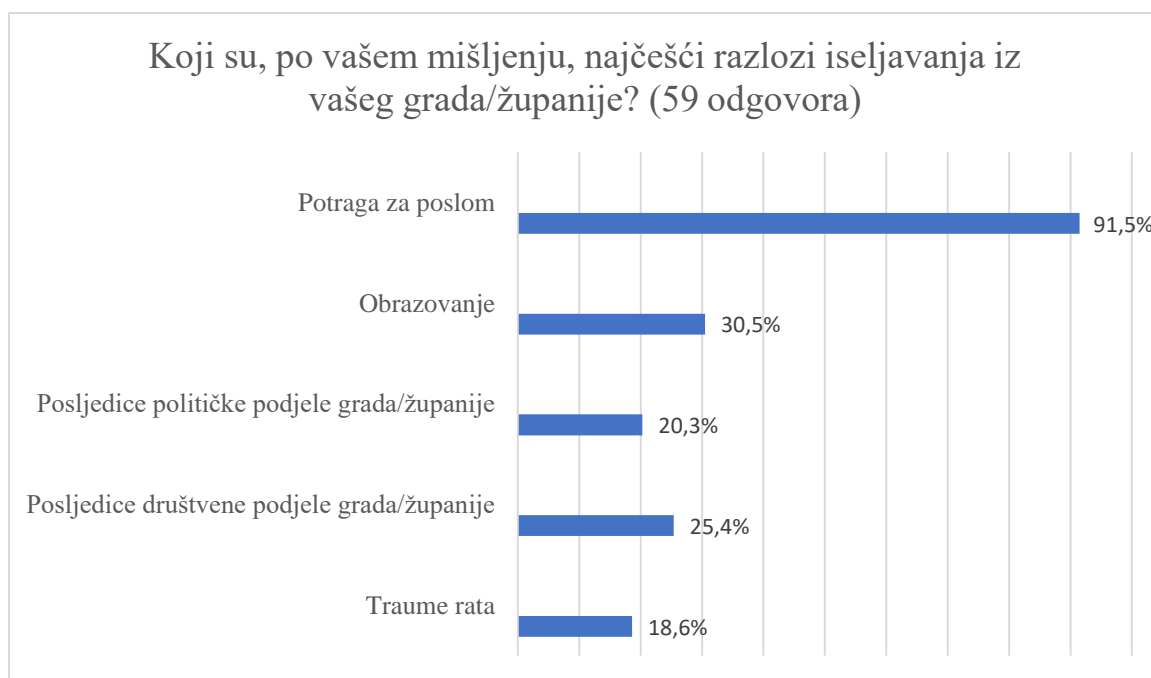
Uz osnovna pitanja o dobi, spolu i školi koju pohađaju ili su pohađali, ispitanicima su postavljena sljedeća pitanja o njihovim stavovima: o ukupnom broju stanovništva u Republici Hrvatskoj prema posljednjem provedenom popisu stanovništva 2011. godine, o hrvatskoj županiji koja bilježi najveći broj vanjskih emigracija, o najčešćim razlozima iseljavanja iz Republike Hrvatske, o vlastitim motivima za preseljenje u drugi grad ili županiju, o vlastitim motivima iseljavanja iz Republike Hrvatske, o potrebnim promjenama za smanjenje emigracija, o najčešćim razlozima iseljavanja drugih iz vlastitog grada ili županije, o ulozi medija kod informiranja o aktualnom stanju emigriranja, o faktorima privlačenja ljudi u njihov grad ili županiju. Za učenike Karlovačke i Zadarske županije formiran je anketni upitnik koji sadržava, uz navedena pitanja, i dodatna pitanja vezana uz Vukovarsko-srijemsku županiju, kako bi se uvidjela razlika u stavovima i razmišljanjima oko istih pitanja između vršnjaka iz različitih dijelova Republike Hrvatske. To su pitanja o: najčešćim razlozima iseljavanja iz Vukovarsko-srijemske županije, ulozi medija u prezentiranju emigracijske situacije na području te županije, faktorima koji bi privukli ljude u tu županiju, važnosti jednake raseljenosti unutar Republike Hrvatske te preferencijama prema nekom od slavonskih gradova. Ispitanicima su na većinu pitanja ponuđeni višestruki odgovori s mogućnosti odabira više opcija, zbog čega svaki odgovor polazi od mogućih maksimalnih 100% odabira.

Prvu grupu ispitanika iz Vukovarsko-srijemske županije čini 59 ispitanika, od čega 34 učenika i 25 učenica srednjih škola. Velika većina, točnije 47 ispitanika su osamnaestogodišnjaci, 11 ispitanika su devetnaestogodišnjaci, dok samo 1 ispitanik ima dvadeset godina. Ispitanici su učenici različitih škola u Vukovarsko-srijemskoj županiji, 20 je učenika Ekonomske škole Vukovar, 28 učenika Gimnazije Vukovar, 9 učenika Srednje škole Ilok, dok je dvoje učenika Zdravstvene i veterinarske škole dr. Andrija Štampar iz Vinkovaca. Na pitanje o broju stanovnika u Republici Hrvatskoj prema popisu iz 2011. godine 47 ispitanika je odgovorilo sa 4.284.889, njih 10 sa 3.874.321., dok se za odgovor 2.218.554 odlučilo samo dvoje ispitanika. Prema mišljenju ispitanika, najviše vanjskih emigracija bilježi Vukovarsko-srijemska županija (31 odgovor), na drugom mjestu je Ličko-senjska županija (7

odgovora), a na trećem Osječko-baranjska županija (6 odgovora). Kao najčešći razlog iseljavanja iz Republike Hrvatske ispitanici su odabrali potragu za poslom, odnosno 93,2% ispitanika je odabralo ovu opciju, životni standard 74,6% ispitanika, dok su u manjem postotku odabrane opcije posljedice društvene podjele (23,7% ispitanika), posljedice političke podjele (20,3% ispitanika), obrazovanje (16,9% ispitanika) i traume rata (13,6% ispitanika).

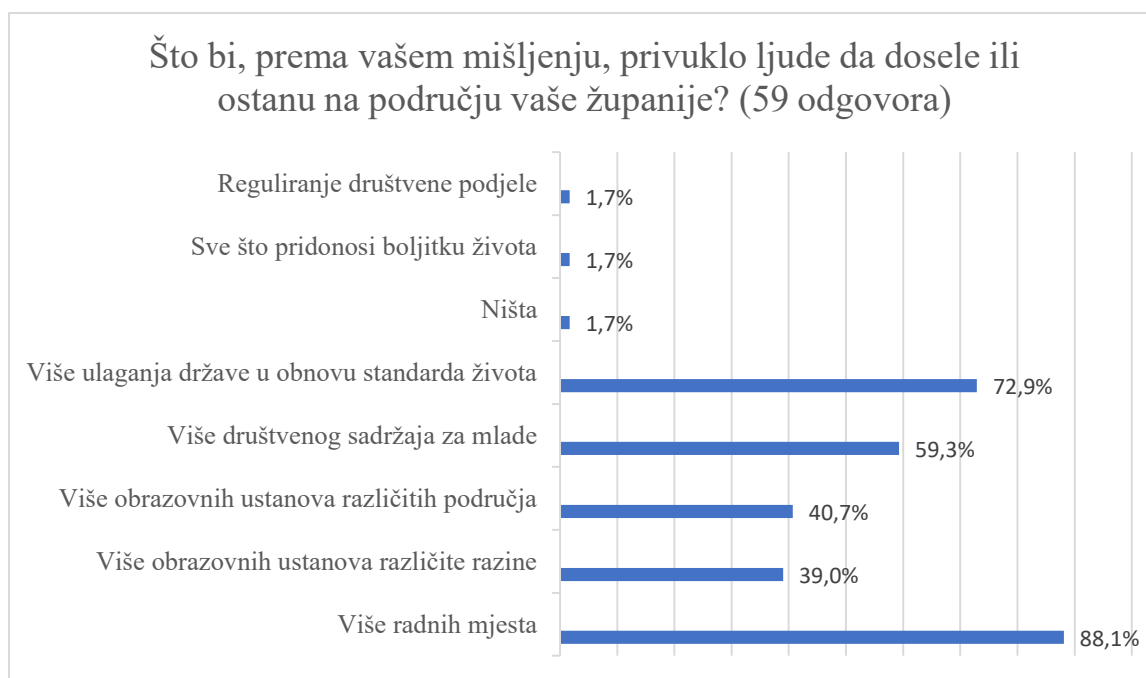
Velika većina ispitanika razmišlja o preseljenju u drugi grad po završetku školovanja, njih 62,7% kako bi upisali studij koji u njihovom gradu ne postoji, 35,6% jer smatraju kako u nekom drugom gradu imaju bolju mogućnost zaposlenja, a 16,9% smatra kako studiji u drugim gradovima više vrijede. Ispitanici, njih 11,9%, koji ne razmišljaju o preseljenju kao razloge navode vjeru u zaposlenje sa sveučilišnom diplomom u svom gradu, dok njih 6,8% smatra da je životni standard u manjem gradu niži sa istom plaćom. Na pitanje o razmišljanju o odlasku iz Republike Hrvatske nakon završetka školovanja prevladava negativan odgovor uz vjeru u zaposlenje sa sveučilišnom diplomom unutar Hrvatske, s čime se slaže 35,6% ispitanika, 16,9% smatra kako je životni standard bolji u Republici Hrvatskoj, 15,3% ne razmišlja o odlasku jer je studij na materinjem jeziku lakši, 28,8% razmišlja o odlasku jer smatra kako u inozemstvu ima veće mogućnosti zaposlenja, 23,7% zastupa izjavu da su plaće u drugim državama veće, a 15,3% ispitanika htjelo bi upisati studij u inozemstvu. Neki ispitanici dali su vlastite razloge koji nisu bili ponuđeni kao mogućnosti odgovora, a neki od razloga su konzervativnost društva, privlačnost života u inozemstvu i mogućnost putovanja svijetom, dok se kao razlog ostanka navodi domoljublje.

Ispitanici u najvećem postotku (30,5%) stavljaju sebe i svoje stavove kao temeljne čimbenike formiranja mišljenja o emigraciji. Nakon vlastitih stavova slijede kombinacija promjene političke vlasti i vlastitog mišljenja (22%), promjena društveno-političkog ozračja (20,3%), promjena vlasti (16,9%) te promjena svijesti društva (10,2%). Kao najčešće razloge iseljavanja iz vlastite županije i grada, ispitanici od ponuđenih odgovora odabiru potragu za poslom (91,5%), obrazovanje (30,5%), posljedice društvene podjele (25,4%), posljedice političke podjele (20,3%) i traume rata (18,6%).

Graf 1. Rezultati ankete provedene na maturantima Vukovarsko-srijemske županije. Izvor: autor

Veliki postotak ispitanika smatra kako mediji nisu transparentni u izvještajima o migracijama na području grada i županije na kojima žive. Većina ispitanika, njih 39%, smatra kako mediji informacije iznose u javnost tek kada su brojke zabrinjavajuće, velik broj ispitanika, njih 28,8%, smatra kako nije dovoljno objaviti podatke samo na internet stranicama jer većina stanovništva nije dovoljno informatički obrazovana kako bi do podataka došla, dok manji broj ispitanika, 18,6%, smatra kako mediji preuveličavaju situaciju. Određeni postotak ispitanika, 18,6%, smatra da su mediji transparentni i da se svi traženi podaci mogu naći na internet stranicama Državnog zavoda za statistiku, manji postotak, 6,8% ispitanika tvrdi kako se svake godine javno objavljuju podaci o migracijama, a 10,2% ispitanika vjeruje da to mediji čine kako bi utjecali na smanjenje depopulacije stanovništva. Kao bitne faktore koji bi privukli stanovništvo da dosele i ostanu na području vlastite županije, ispitanici navode važnost otvaranja novih radnih mjesta (88,1%), povećanje ulaganja države u obnovu standarda života (72,9%), stvaranje više društvenih sadržaja za mlade (59,3%), otvaranje više obrazovnih ustanova u različitim područjima znanosti (40,7%) te otvaranje više obrazovnih ustanova različitih razina (39%).

Graf 2. Rezultati ankete provedene na maturantima Vukovarsko-srijemske županije. Izvor: autor

Većina ispitanika, njih 55,9%, smatra podjednaku raseljenost stanovništva vrlo važnim faktorom za funkcioniranje demokracije u 21. stoljeću kao pokazatelj razvijenosti neke države. Manji postotak, 27,1% ispitanika smatra podjednaku raseljenost bitnom za izjednačavanje važnosti različitih gradova i pokrajina, a 15,3% ispitanika smatra da jednaka raseljenost prividno izjednačava vrijednost ljudi, dok 27,1% ispitanika smatra kako podjednaka raseljenost stanovništva nije važna za funkcioniranje demokracije u 21. stoljeću jer samo prividno izjednačava važnost različitih gradova i regija, s čime se slaže 18,6% ispitanika, niti ne prikazuje realnu mogućnost napretka, što smatra 5,1% ispitanika te smanjuje prilike za stanovništvo na određenom području prema mišljenju 3,4% ispitanika. Na pitanje bi li željeli živjeti u nekom drugom gradu osim u svom trenutnom mjestu prebivališta, odgovor 47,5% ispitanika bio je pozitivan, 33,9% ima negativan stav, dok je 18,6% ispitanika neodlučno. Kao glavno odredište budućeg preseljenja prednjači Zagreb sa 37% glasova, dok je na drugom mjestu Osijek sa 25% glasova.

Drugu skupinu ispitanika čine učenici završnih razreda srednjih škola u Karlovačkoj i Zadarskoj županiji, od čega 128 učenika i 55 učenika, što ukupno čini uzorak od 183 ispitanika. Velika većina ispitanika, njih 138, su osamnaestogodišnjaci, 39 ispitanika su devetnaestogodišnjaci, dok je 4 ispitanika maloljetno, odnosno u dobi od 17 godina, a dvoje ispitanika ima dvadeset godina. Ispitanici su učenici različitih škola i usmjerenja. Uzorak čini

135 učenika iz Gimnazije Karlovac i Gimnazije Franje Petrića u Zadru, 22 je učenika ekonomskog usmjerenja, od čega 14 polazi Ekonomsko-turističku školu u Karlovcu, a 8 Ekonomsko-birotehničku i trgovačku školu u Zadru, 16 je učenika Tehničke škole Karlovac i 10 učenika Medicinske škole Ante Kuzmanića iz Zadra. Na pitanje o broju stanovnika u Republici Hrvatskoj prema popisu iz 2011. godine 154 ispitanika odgovorilo je sa 4.284.889, njih 26 sa 3.874.321, 2 ispitanika je odgovorilo 2.218.554, dok je zabilježen jedan odgovor sa 2.873.828. Kao najčešće razloge iseljavanja iz Republike Hrvatske 93,5% ispitanika je odabralo potragu za poslom, a 78,3% ispitanika životni standard, dok su u manjem postotku odabrane opcije obrazovanje (35,3% ispitanika), posljedice političke podjele (32,6% ispitanika), posljedice društvene podjele (21,7% ispitanika) i traume rata, što je kao opciju odabralo 8,2% ispitanika.

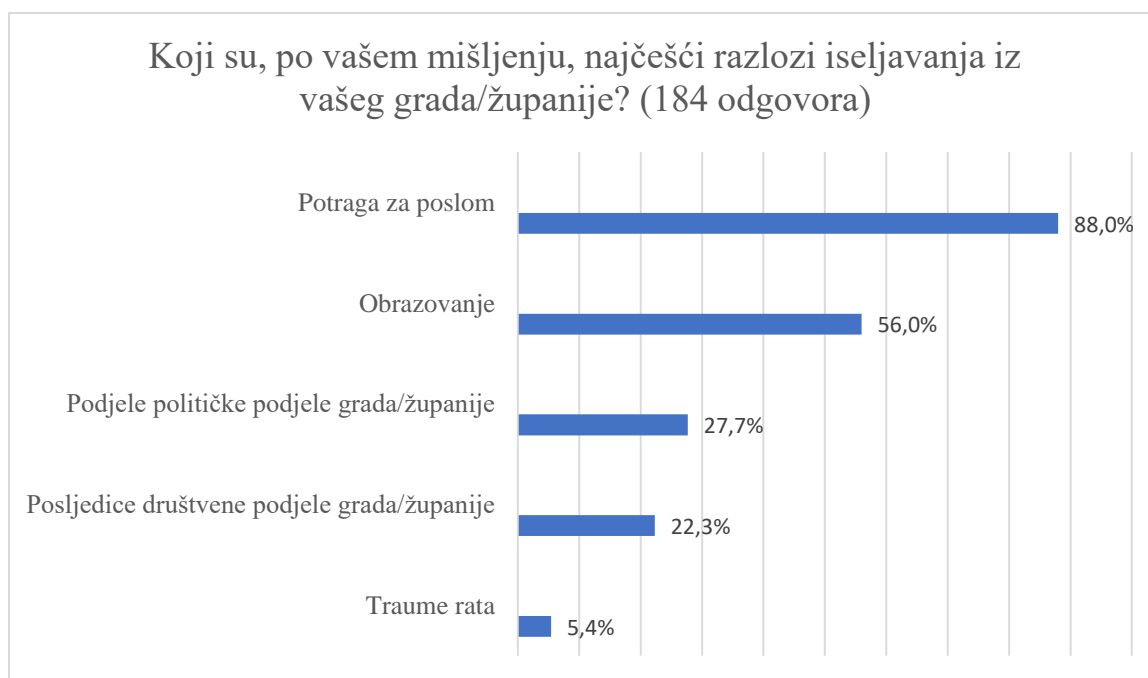
Prema mišljenju ispitanika, najviše vanjskih emigracija bilježi Vukovarsko-srijemska županija (36 odgovora), na drugom mjestu je Ličko-senjska županija (35 odgovora), a na trećem Osječko-baranjska županija (30 odgovora). Većina ispitanika razmišlja o preseljenju u drugi grad unutar Republike Hrvatske po završetku studiranja. Neki ispitanici, njih 71,7%, želi pohađati studij koji ne postoji u njihovom gradu, 38,6% ispitanika smatra kako su u drugim gradovima bolje mogućnosti zaposlenja, a 23,4% ispitanika smatra kako studiji u drugim gradovima više vrijede. Manjina ispitanika ne razmišlja o preseljenju u neki drugi grad jer smatraju kako je u manjem gradu lakše studirati i s time se slaže samo 1,6% ispitanika, neki vjeruju u mogućnost zaposlenja u vlastitom gradu, njih 4,9%, a neki smatraju kako je u manjem gradu njima primjereniji životni standard, njih 3,8%. Od ukupnog broja onih koji razmišljaju o preseljenju izvan granica Republike Hrvatske nakon završetka školovanja 38% ispitanika o preseljenju razmišlja zbog lakše mogućnosti zaposlenja, 32,6% smatra kako su u inozemstvu veće plaće, a 15,2% planira upisati studij u inozemstvu.

Od onih koji ne razmišljaju o preseljenju, 35,3% vjeruje u zaposlenje sa sveučilišnom diplomom u Republici Hrvatskoj, 20,7% smatra kako je studij lakši na materinjem jeziku, a 4,9% smatra kako je životni standard bolji u Republici Hrvatskoj nego u potencijalnim destinacijama. Podijeljeno je mišljenje ispitanika oko toga što može promijeniti njihov stav o emigraciji iz vlastite županije ili države pa tako 35,3% smatra kako je nužna promjena društveno-političkog ozračja, 28,3% ispitanika smatra kako se njihovo mišljenje može mijenjati ovisno o smjeru političkih odluka vlasti, 21,2% zastupa stav kako ništa osim njih samih ne može dovesti do promjene razmišljanja, 13,6% zastupa stajalište da samo promjena vlasti može dovesti do promjene njihova mišljenja, dok zanemariv postotak od 1,6% zastupa

stav kako je nužna promjena društva. Kao najčešće razloge iseljavanja stanovništva iz njihova grada ili županije ispitanici navode potragu za poslom i obrazovanje, od čega njih 88% odabire potragu za poslom, a 56% obrazovanje, dok se kao manje bitni razlozi navode posljedice političkih podjela, s čime se slaže 27,7% ispitanika, posljedice društvenih podjela odabire 22,3% ispitanika, a traume rata kao razlog 5,4% ispitanika.

Na pitanje o transparentnom izvještavanju medija o obujmu emigracije ispitanici zauzimaju izričito negativan stav gdje većina ispitanika, čak 58,2% smatra da mediji iznose informacije tek kad su brojke zabrinjavajuće te smatraju da nije dovoljno samo brojke objaviti na internet stranicama, za što se odlučuje 34,2% ispitanika. Pozitivan stav ima vrlo mali broj ispitanika, samo 7,1% smatra kako je dovoljno da mediji svake godine javno iznose podatke o migracijama, a još manji postotak, 4,9%, smatra kako mediji svojim djelovanjem žele smanjiti depopulaciju stanovništva. Ispitanicima je omogućeno da između ponuđenih odgovora daju svoje viđenje o postupcima i promjenama na području vlastite županije koje bi mogle stanovništvo privući ili privoliti na ostanak. Najveći broj odabira (79,9%) dobila je opcija više radnih mjesta, iza koje su, redom, više ulaganja države u obnovu standarda života (71,2%), više društvenog sadržaja za mlade (68,5%), više obrazovnih ustanova različitih područja (53,8%) te više obrazovnih ustanova različitih razina (52,7%).

Nekoliko se pitanja razlikuje između grupe ispitanika anketirane u Vukovarsko-srijemskoj županiji i grupe ispitanika anketirane u Karlovačkoj i Zadarskoj županiji. Drugoj grupi postavljena su posebna pitanja o stavovima i mišljenjima vezanima za stanje u Vukovarsko-srijemskoj županiji. Prema odgovorima ispitanika druge skupine, kao najčešći razlozi iseljavanja stanovništva s područja Vukovara navode se traume rata, što kao razlog navodi 69% ispitanika, a potragu za poslom 68,5% ispitanika, dok su ostale opcije zastupljene s manje od 50 posto. Na pitanje o transparentnom izvještavanju javnosti o depopulaciji na području Vukovara od strane medija, najzastupljeniji je negativan odgovor, čak 60,3% s pojašnjenjem da mediji iznose informacije tek kada su brojke zabrinjavajuće, ostale opcije odgovora su zastupljene s manje od 35%.

Graf 3. Rezultati ankete provedene na maturantima Karlovačke i Zadarske županije. Izvor: autor

Kao najizraženiji vučeći (*pull*) faktori za doseljenje stanovništva na područje Vukovara navedeni su više ulaganje države u obnovu standarda života, što je kao opciju odabralo 81% ispitanika, a više radnih mjesta 74,5% ispitanika. Većina ispitanika, njih 62,5% smatra kako je podjednaka raseljenost stanovništva važna za funkcioniranje demokracije u 21. stoljeću jer ona govori o razvijenosti države. Posljednje pitanje odnosilo se na volju ispitanika za životom u nekom od slavonskih gradova. U odgovorima prevladava izričito negativan stav gdje čak 60,8% ispitanika ne bi voljelo živjeti u nekom slavonskom gradu, 14,7% je pozitivnog stava, dok je 24,5% neodlučno.

Uspoređujući rezultate dviju skupina ispitanika najviše je podudaranja u razlozima migracija, prvenstveno iz Republike Hrvatske pri čemu obje skupine ispitanika kao najčešći motiv za emigraciju navode potragu za poslom i životni standard. Jednako tako, gotovo preklapanje u rezultatima može se primijetiti kod pitanja o preseljenju u drugi grad ili županiju po završetku školovanja gdje obje skupine ispitanika navode studij kao razlog takve potencijalne odluke. Uz to, kod obje skupine ispitanika na pitanje o najčešćim razlozima odlaska iz vlastitog grada ili županije najčešći je odgovor potraga za poslom. Pitanje o transparentnosti medija također donosi poprilično podudarne rezultate kod obje skupine ispitanika, pri čemu je najzastupljeniji odgovor negativan s pojašnjenjem da se informacije iznose tek kada su brojke zabrinjavajuće. Na pitanje o *pull* faktorima, odnosno o motivima koji bi privukli ljude da se dosele ili ostanu

na području njihove županije, obje skupine ispitanika kao najčešći odgovor izabiru više radnih mjesta. Podudaranje u rezultatima obje skupine zamjećuje se i kod pitanja o važnosti jednake raseljenosti unutar Republike Hrvatske, pri čemu ispitanici najčešće odabiru potvrđan odgovor uz obrazloženje kako jednaka raseljenost ukazuje na razvijenost države.

Različite odgovore ispitanici dviju skupina ponudili su za pitanje o županiji koja bilježi najviše vanjskih migracija, pri čemu je prva skupina gotovo maksimalan broj odgovora dala upravo svojoj županiji, dok je druga skupina ponudila gotovo jednak broj odgovora za Vukovarsko-srijemsku, Ličko-senjsku županiju i Osječko-baranjsku županiju. Osim toga, druga skupina ispitanika ponudila je više potvrđnih odgovora na pitanje o emigraciji iz Republike Hrvatske po završetku školovanja zbog potrage za poslom, dok je prva skupina ponudila više negativnih odgovora uz pojašnjenje o vjeri u zapošljavanje sa sveučilišnom diplomom unutar Republike Hrvatske. Uz to, razlika u odgovorima može se primijetiti i kod pitanja o utjecaju na promjenu stavova o emigraciji, bilo iz vlastite županije, bilo iz Republike Hrvatske, pri čemu prva skupina ispitanika u najvećem postotku smatra kako samo oni mogu promijeniti vlastite preferencije, dok druga skupina ispitanika u najvećem postotku vjeruje kako promjena društveno-političkog ozračja može utjecati na njihovu želju za emigriranjem. Uspoređujući rezultate obje skupina, uočava se razlika i kod pitanja o najčešćim razlozima emigriranja iz Vukovarsko-srijemske županije, pri čemu prva skupina ispitanika, maturanti upravo te županije, kao najčešći odgovor izabiru potragu za poslom, dok druga skupina ispitanika u najvećem postotku odabire traume rata kao najčešći motiv migriranja. Jednako tako, neznatna je razlika i kod pitanja o *pull* faktorima za ostanak ili doseljenje ljudi na vukovarsko područje, pri čemu druga skupina, uz više radnih mjesta, u najvećem postotku izabire odgovor o većem ulaganju države u obnovu standarda života.

Politička vlast ključni je faktor oblikovanja života društva. Nedavne migrantske krize potaknule su formiranje i razvoj humanitarnog pristupa procesu migracija, ali i postavile pitanje proučavanja uzroka i posljedica iseljavanja mladog visokoobrazovanog stanovništva iz Republike Hrvatske. Zabrinjavajuća situacija je na području cijele države, a posebno na području Vukovarsko-srijemske županije, koja je jedna od najslabije gospodarski razvijenih. Lokalna i državna vlast potiče razvoj gospodarstva, obrazovanja, sporta i kulture kroz projekte financirane sredstvima Europske unije. Kroz suradnju s fondovima Europske unije i Ministarstva obrane Republike Hrvatske, politička vlast potiče stambeno zbrinjavanje izbjeglih obitelji i vojnika na području Vukovarsko-srijemske županije. Unatoč svim projektima, anketirani maturanti s područja Vukovarsko-srijemske, ali i Karlovačke i

Zadarske županije većinom smatraju kako to nije dovoljno i kao najveći problem i razlog odlaska mladih u inozemstvo izdvajaju potragu za poslom i nizak životni standard.

4. VAŽNOST DRUŠTVENE DIMENZIJE

Ovaj dio iznosi teoriju ljudskih prava kojom, u neku ruku, opravdava i potkrepljuje popularizirane migracije. Odgovara na pitanje: *Na koji način društvena dimenzija može utjecati na smanjenje migracija?* Komparativna metoda prikazat će važnost društvene dimenzije u drugim dijelovima Republike Hrvatske. Ukazuje se na nepromijenjenost u subjektivnim problemima s kojima se stanovništvo toga kraja suočava. Iznose se ideje o mogućnosti širenja privatnih poduzetničkih korporacija koje time otvaraju radna mjesta, ali istovremeno povisuju životni standard na tome području.

4.1 TEORIJA LJUDSKIH PRAVA I MIGRACIJE

Kroz povijest, velik broj dokumenata bavi se problematikom ljudskih prava. Revolucija u Francuskoj 1789. godine uspostavlja pokret za ljudska prava u Europi kroz definiranje „Povelje o ljudskim i građanskim pravima“ na čijim se tekovinama tijekom 19. i 20. stoljeća razvija pokret za ljudska prava koji svoj vrhunac i ostvarenje doživljava 1948. godine usvajanjem UN-ove Opće deklaracije o ljudskim pravima (Kolednjak i Šantalab, 2013: 323). Pojam ljudskih prava jedan je od složenijih pojmova ljudske povijesti, ali i sadašnjosti. Postavljanje pitanja o definiciji ljudskih prava povlači za sobom mnoga potpitanja. Prvenstveno se pojam razlikuje ukoliko se u obzir uzmu razmatranja različitih civilizacija ili kultura. Osim toga, na razini različitih sustava ljudska prava nisu uvijek jednako postavljena ili uključena, odnosno implementirana. Prema Općoj deklaraciji o ljudskim pravima „Svi ljudi rođeni su slobodni, s jednakim dostojanstvom i pravima“ (Kolednjak i Šantalab, 2013: 322).

Klasična ustavnopravna teorija ljudska prava definira kroz odnos s državnom vlasti, na način da u ljudska prava ubraja subjektivna javna prava koja se kod građana ostvaruju u odnosu s državnom vlasti, dok suvremena pravna teorija ljudska prava određuje kao moralne i političke zahtjeve građana, koji su prirodnog ili pravnog karaktera, a svaki pojedinac ih ima u odnosu s državom ili protiv države (Hasanović i Lapandić, 2007). Prema enciklopediji, ljudska prava ili prava čovjeka definirana su kao i u suvremenoj pravnoj teoriji, odnosno kao „(...)moralna ili prirodna prava na temeljne vrijednosti koja sva ljudska bića imaju u odnosu na državne vlasti, neovisno o tome priznaju li ih one ili ne“ (enciklopedija.hr, 2021). Ljudska prava najčešće se definiraju kroz tri kategorije ili generacije: građanska i politička prava, socijalna i ekonomska prava te prava treće generacije. Dok prve dvije kategorije definiraju danas općepoznata prava na slobodu, život, pošten sudski proces, zdravlje, obrazovanje i slična prava, treća kategorija

bavi se kolektivnim pravima društva kao što su pravo na održivi razvoj, mir i zdravo okruženje. Problematika treće kategorije jasno pokazuje kako su ta prava dinamična i podložna promjenama (Kolednjak i Šantalab, 2013: 324).

Dinamika promjena svakodnevnih životnih situacija dovodi do narušavanja ljudskih prava u sve tri kategorije. Kada su na nekom životnom prostoru drastično narušena osnovna ljudska prava i kada nije prisutna mogućnost pozitivne promjene, ljudi se odlučuju na potragu za novim, sigurnijim životnim prostorom, odlučuju se na migracije. Migracije se dijele na unutarnje i vanjske. Obje vrste migracija su na području Hrvatske najintenzivnije bile u razdoblju tijekom i neposredno nakon Domovinskog rata. Unutarnje migracije tijekom rata bile su usmjerene na odlazak hrvatskog stanovništva iz neposredno ugroženih dijelova države u sigurnije područje, a srpsko stanovništvo uglavnom je migriralo iz svih krajeva u Krajinu. Nakon rata unutarnje migracije bile su suprotno usmjerene s ciljem povratka stanovništva u svoj zavičaj lišen ratne opasnosti. Tijekom ratnih godina teško je definirati migracije jer je teško razlučiti koje su migracije stanovništva bile dobrovoljnog, a koje prisilnog karaktera. Zasiurno se zna da su opisane ratne prilike, visoka nezaposlenost i nerazvijeno gospodarstvo bili snažni potisni faktori za iseljavanje visoko obrazovanog stanovništva s područja Hrvatske, čije su katastrofalne demografske posljedice vidljive dan-danas (Lajić, 2002: 137-139).

4.2 DRUŠTVENA DIMENZIJA U VUKOVARU

Migracije stanovništva rezultiraju kratkoročnim i dugoročnim efektima. Kratkoročno, migracije kod stanovništva destinacijske države dovode do straha od povećanja nezaposlenosti i rušenja cijene rada. Dugoročni efekti ogledaju se u ublažavanju procesa starenja stanovništva, što je jedan od glavnih problema razvijenih država. Dualna priroda migracijskih učinaka proces migracija postavlja kao dvosmjernan put pa tako države poput Njemačke, Ujedinjenog Kraljevstva, Španjolske i Francuske imaju u 2016. godini zabilježen najveći broj useljenika, ali i iseljenika u odnosu na ostale članice Europske unije (Cuculić, 2020). Brojne države poput Njemačke, Turske, Libanona i Jordana iskoristile su migrantsku krizu 2015. godine i priljev izbjeglica iz ratom zahvaćenih područja, ponajprije Sirije, te uključanjem novih ljudi na tržište rada ostvarile porast BDP-a u rasponu od 0,2 do više od 3 %. Da bi i ostale države koje su destinacija većeg broja migranata bile u mogućnosti iskoristiti potencijal doseljenika, nužno je da reformiraju svoje migrantske politike u svrhu sprečavanja diskriminacije, te kroz organizirane tečajeve jezika, edukativne radionice i pomoć u traženju posla brzo i efikasno omoguće migrantima sudjelovanje na tržištu rada i asimilaciju u društvo, uz zadržavanje vlastitog kulturnog identiteta (Cuculić, 2020).

Na području grada Vukovara provedena je anketa o zadovoljstvu stanovništva životom u gradu pod naslovom „Grad zarobljen politikom“ od strane profesora s Filozofskog fakulteta i Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, u sklopu rada zaklade Friedrich Ebert. Uzorak ispitanika činilo je 372 osobe u dobi od 16 do 60 godina, od čega 54,3% žena i 45,7% muškaraca, a uzorak je namjerno prerezat u odnosu na strukturu stanovništva sa zadnjeg popisa stanovništva iz 2011. godine, kako bi se osigurala mogućnost za međusobne usporedbe. Od ukupnog broja ispitanika, njih 58,6% čine stanovnici hrvatske nacionalnosti, 35,8% stanovnici srpske nacionalnosti i 5,6% stanovnici ostalih nacionalnosti. Veliki broj ljudi koji nije želio sudjelovati u provedenoj anketi naveli su kako ih teme ankete ne zanimaju, neki su stali da se istraživanjem ništa ne može promijeniti, a neki smatraju da mišljenje građana uopće nije važno vladajućima. U takvom stavu očituje se ogorčenost i osjećaj bespomoćnosti građana Vukovara u vezi utjecaja na bilo kakve političke ili društvene promjene.

Anketna su se pitanja odnosila na stavove građana prema lokalnoj vlasti, percepcija odnosa opće javnosti prema Vukovaru, stav prema međunacionalnom pomirenju, stav prema postojećim lokalnim politikama te doživljaj nacionalne podijeljenosti kao problem u gradu Vukovaru. Rezultati istraživanja su pokazali kako je 80% stanovništva Vukovara nezadovoljno postojećim *statusom quo*. Nezadovoljstvo je podjednako izraženo kod stanovništva svih razina obrazovanja i stupnjeva ekonomskog statusa. Mali postotak relativno zadovoljnih stanovnika čine uglavnom stariji i veoma religiozni stanovnici grada, uglavnom Hrvati (30,3%), dok se Srbi (2,7%) i ostale manjine (5,4%) izjašnjavaju kao manje zadovoljni stanovnici. Struktura odgovora značajno se razlikuje po kriteriju nacionalnosti ispitanika. U skupini potpuno nezadovoljnih građana prevladavaju stanovnici srpske nacionalnosti (49,7% od ukupnog broja stanovnika srpske nacionalnosti), dok slične stavove ima i gotovo trećina hrvatskog stanovništva (29,7%) te sličan postotak stanovnika ostalih nacionalnosti (27%). Ostatak stanovnika ostalih nacionalnosti (67%) predvodi skupinu uglavnom nezadovoljnih građana, u kojoj se nalazi i gotovo polovica Srba (47,6%) te visok postotak Hrvata (40%) (library.fes.de, 2021).

Rezultati pokazuju kako velika većina stanovništva želi promjene i spremni su na međunacionalno pomirenje te bi se taj stav većine građana trebao uzeti u obzir kod kreiranja budućih lokalnih politika. Navedene stavove građana trebale bi zastupati organizacije civilnog društva, čija je prisutnost na području grada Vukovara vrlo slaba. Većina građana nije upoznata s djelovanjem udruga civilnog društva i smatra kako nemaju mogućnosti

sudjelovanja u civilnom životu. Nužno je podizanje svijesti građana o ulozi civilnog društva i aktiviranje civilnih udruga u uključivanju građana u svoj rad s ciljem smanjenja apatije. Javlja se i potreba za nadilaženjem međunacionalnog rascijepa jer građani doživljavaju određene udruge civilnog društva nacionalno orijentiranima. Isto tako, većina građana, uglavnom stanovnici srpske nacionalne manjine, smatra kako je hrvatsko pristupanje Europskoj uniji rezultiralo skromnim i nedostatnim učincima u poboljšanju životnog standarda, ekonomskoj osnovi razvoja i političkoj dimenziji života, a pozitivnim se ocjenjuju razvoj infrastrukture i obrazovanja (library.fes.de, 2021).

Kroz provedena pitanja u anketi ispitivali su se i stavovi građana o povjerenju. Ispostavilo se da građani najviše vjeruju svojim sugrađanima, susjedima i, vrlo važno, nastavnicima u školama, dok prevladava iznimno nepovjerenje građana u sve razine vlasti, od lokalne do državne, dok je najviše nepovjerenja prisutno prema pravosuđu. Stajališta o povjerenju podudaraju se kod pripadnika svih nacionalnosti uz minimalna odstupanja. Odstupanja su vidljiva u tome da Hrvati imaju nešto veće nepovjerenje prema Srbima od njih samih, a nešto manje nepovjerenje prema lokalnoj vlasti od pripadnika nacionalnih manjina (library.fes.de, 2021 prema Čorkalo Biruški i sur., 2020). Na temelju ovakvih rezultata postavlja se pitanje kako vratiti povjerenje građana u politiku i kako uspostaviti programe koji će pokazati da politika može biti rješenje problema kojih ima iz dana u dan sve više. Građani Vukovara ukazali su na probleme u svakom aspektu života.

Kao najproblematičnije područje ističu se iseljavanje mladih, nedostatak radnih mjesta i podijeljenost djece u vrtićima i školama. Problematiku života u Vukovaru različite nacionalne skupine vide različito. Građani srpske nacionalnosti kao najveće probleme ističu odlazak mladih, opću nacionalnu podijeljenost, korupciju i nasilje među mladima. Također, nedostatak radnih mjesta Srbi ocjenjuju kao velik problem, jedino Hrvati, od svih ostalih nacionalnih grupa, vide to kao veći problem. Hrvati u Vukovaru najrazličitije od svih nacionalnosti doživljavaju problem diskriminacije Srba i procjenjuju to kao mali problem. Problem odlaska mladih najviše je istican od strane najmlađih sudionika ispitivanja (16-30 godina), dok najstarija skupina stanovnika kao najveći problem ističe razdvojenost u obrazovanju. Kao izdizanje iz navedenih problema stanovnici tog područja vide upravo u multikulturalnosti, odnosno, zagovaraju ideju o obilježavanju blagdana različitih religija i drugih tradicija.

U grani obrazovanja najviše je dileme oko izobrazbe nacionalnih manjina. Tri su modela gotovo uvijek u središtu odlučivanja: model A koji predviđa posebne škole ili razrede za

djecu pripadnika manjina, model B gdje djeca pripadnici manjina odvojeno uče društvenu grupu predmeta, ali pripadaju istom razredu kao i hrvatska djeca i model C gdje djeca pripadnici manjina nastavu slušaju na hrvatskom jeziku, ali im se omogućuje dodatno obrazovanje iz materinskog jezika i kulture nakon redovne nastave. U provedenom ispitivanju s modelom A djelomično se ili potpuno slaže 40,3% Hrvata, 53% Srba i 48,6% ostalih. Najveći konsenzus postiže se oko modela B. S njime se djelomično ili potpuno slaže 79,6% Hrvata, 73,2% Srba i 77,8% ostalih. Za model C potvrdno se izrazilo 96,2% Hrvata, 78,5% Srba i 94,7% ostalih. Rezultati ovog istraživanja slažu se s rezultatima velikog istraživanja integracijske uloge škole u kojima je model B dobio najveću podršku učenika i njihovih roditelja u nastavi na srpskom jeziku i pismu (library.fes.de, 2021 prema Čorkalo Biruški i sur., 2019). U okviru ispitivanja stavova stanovnika oko pitanja obrazovanja ispitanici su odgovarali na pitanje o potrebi za primjerenim obilježavanjem vjerskih blagdana različitih religija (library.fes.de, 2021). Navedeni prijedlog naišao je na odobravanje i pozitivan odgovor kod svih nacionalnih grupa. Djelomično ili u potpunosti s navedenim prijedlogom slaže se 76,8% Hrvata, 93,3% Srba i 83,9% ostalih. Politička je odgovornost ponuditi i drugačije modele obrazovanja kako bi se ono moglo uskladiti sa željama stanovništva, ali istovremeno pridonijeti socijalnoj integraciji, kako djece, tako i mladih i odraslih (library.fes.de, 2021).

4.3 POTENCIJAL ZA NAPREDAK VUKOVARA

U anketnom istraživanju o zadovoljstvu životom u gradu Vukovaru pod naslovom „Grad zarobljen politikom“ uz definiranje problematike, ispitanici su trebali navesti i ocijeniti prednosti života u gradu Vukovaru. Sve tri nacionalne skupine slažu se kako je Vukovar dobro geografski smješten grad u kojemu se svi međusobno poznaju. Hrvati više od ostalih skupina prepoznaju u Vukovaru grad koji je pogodan za obiteljski život i u kojemu postoji razvijen sportski život. Uviđaju obrazovni potencijal kroz razvoj Veleučilišta te kulturnu raznolikost kao obilježje grada uz puno turističkih sadržaja. Stanovnici srpske nacionalne manjine nemaju pozitivan stav o Vukovaru kao gradu u kojemu se njeguju prava nacionalnih manjina što je činjenica koju treba uzeti u obzir kod provođenja budućih istraživanja. Kao očekivanja za budućnost, bolje životne prilike za mlade u Vukovaru očekuje 40,6% Hrvata, 21,6% Srba i 27,8% ostalih. Izglede za poboljšanje sigurnosti pozitivnim ocjenjuje 46,2% Hrvata, 24,2% Srba i 27% ostalih. Optimističnije procjene Hrvati imaju još u domeni budućeg poboljšanja turističke ponude (56,5%), dok su Srbi (34,7%) i ostali (54,1%) nešto pesimističniji.

Kod procjene budućnosti obrazovanja situacija se također razlikuje po skupinama. Buduće poboljšanje očekuje 57% Hrvata, 36,2% Srba i 37,8% ostalih. Uzevši u razmatranje dobnu strukturu stanovništva, može se zaključiti kako mladi stanovnici imaju pesimističnija očekivanja (43,3%) poboljšanja sportske ponude u budućnosti u odnosu na stanovnike srednje (58,4%) i starije (48,5%) dobi. Isto tako, mali postotak (28,6%) mladog stanovništva očekuje poboljšanje sigurnosti u gradu, dok je taj postotak nešto veći kod stanovnika srednje (31%) i starije (42,6) dobi. Procjena poboljšanja kvalitete lokalne političke vlasti u budućnosti daje slične rezultate. Poboljšanje u toj domeni očekuje samo 19,8% mladog stanovništva, dok je stanovništvo srednje dobi (26,5%) i starije dobi (34,9%) malo optimističnije, ali i dalje je postotak poprilično slab (library.fes.de, 2021).

U smjeru napretka u sklopu Europskog socijalnog fonda pokrenut je Operativni program Razvoj ljudskih potencijala za razdoblje od 2007. do 2013. godine. Projekt Kompetencije za budućnost za čijeg je nositelja predviđena Srednja škola Ilok, imao je za cilj jačanje kapaciteta ustanova koje pružaju strukovno obrazovanje kako u gradu Iloku, tako i u gradu Vukovaru. Cilj se nastojao ostvariti kroz modernizaciju kurikuluma, ali i pružanje suvremene praktične nastave koja će posljedično proizvesti bolje kompetencije za tržište rada. Kompletan iznos proračuna projekta pokriven je europskom potporom u iznosu većem od 1,2 milijuna kuna (vus.z.hr, 2015). Tijekom jednogodišnjeg projekta u kojem je ciljanju skupinu činilo 20 nastavnika i 182 učenika stručnog poljoprivrednog usmjerenja, postignuti su željeni rezultati. Osnovane su učeničke zadruge Ister u Strukovnoj školi u Vukovaru i Tehnikum u Srednjoj školi Ilok. Srednja škola Ilok, koja je bila nositelj projekta, vlasnik je 4,5 Ha vlastitih vinograda i vinarije kapaciteta 35 tisuća litara vina. Ovim projektom realizirana je potreba za izgradnjom laboratorija za analizu vina čiji rad u mnogome olakšava poslovanje vinarije. Učenička zadruga Strukovne škole Vukovar u sklopu projekta dobila je potrebnu infrastrukturu i potrebna znanja za početak ekološke proizvodnje jagoda. Učenicima navedenih škola omogućena je edukacija s osnovnim informacijama o ekološkoj poljoprivredi te o marketingu, kako bi svoje proizvode znali plasirati na tržište. Učenici, profesori i obrazovni djelatnici ocijenili su projekt kao jako koristan i efikasan način omogućavanja stjecanja praktičnih znanja kroz iskorištavanje bespovratnih novčanih sredstava Europske Unije (youtube.com, 2016).

Izražena podijeljenost na području grada Vukovara utječe na svaki aspekt života u gradu pa tako i na obrazovanje. U školama u Vukovaru učenici nastavu slušaju na hrvatskom, ali i na srpskom jeziku i ćirilicom pismu. Postoje tri modela održavanja nastave na jeziku nacionalne

manjine između kojih se odabire onaj za kojeg glasa najveći broj roditelja. Bitan korak prema nadilaženju nacionalnih i kulturnih razlika, uz njihovo poštivanje, trebala je predstavljati Interkulturalna škola Dunav, projekt prema kojemu bi djeca hrvatske, srpske i drugih nacionalnosti pohađala nastavu po novom i objedinjenom kurikulumu. Projekt Interkulturalne škole Dunav pokrenut je kao nastavak projekta Nove škole, koji je dovršen još 2003. godine, a financijski je podržan od strane Ministarstva vanjskih poslova Kraljevine Norveške, Ministarstva vanjskih poslova Republike Italije, Delegacije Europske Komisije u Republici Hrvatskoj, Centra za ljudska prava Sveučilišta Kalifornija u Berkeleyu i Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske. Potreba za osnivanjem ovakve ustanove objašnjena je potrebom poštivanja nacionalnih, jezičnih, kulturnih, religijskih i povijesnih činjenica na način koji omogućava suživot i potpuno ispunjenje kapaciteta zajednice (Nansen Dijalog Centar, 2006: 8). Kasnije projekt mijenja ime u Interkulturalna škola Dunav kao simbol mirnog suživota naroda susjednih zemalja kroz koje protiče najduža rijeka u Europi. Projekt je planiran u dvije faze, od kojih je realizirana samo jedna. Tijekom 2016. godine obnovljena je i u potpunosti opremljena jedna građevina s kapacitetom jednog odjela predškole (20 djece) i jedan prvi razred interkulturalne škole (20 učenika). Druga faza, koja je podrazumijevala izgradnju školske građevine, ukupne vrijednosti 2,2 milijuna eura, koja bi naznačila konačni početak projekta Interkulturalne škole u Vukovaru, nikad nije realizirana.

Interkulturalna škola Vukovar trebala je raditi po eksperimentalnom planu i programu na hrvatskom jeziku i pismu. Temeljna načela eksperimentalnog plana i programa su: interkulturalnost, koja naglašava interakciju i proces zajedničkog učenja, razumijevanja i usvajanja kulturno-specifičnih i zajedničkih vrijednosti učenika, humanistički pristup u odgoju i obrazovanju koji podrazumijeva učenje kroz vlastito iskustvo učenika te upoznavanje jezičnih razlika kroz mogućnost da djeca, kao izvorni govornici materinskog jezika, budu učitelji drugim učenicima u razredu, što doprinosi osobnoj afirmaciji djece (Marojević, 2019: 32-33). Propisanim planom i programom u provođenje nastave uvele bi se inovacije kroz novi predmet Zavičajna kultura, jezici i pisma, predmeti poput Hrvatskog jezika, Geografije i Povijesti obogatili bi se sadržajima koji pokazuju kulturnu isprepletenost susjednih naroda, kao izvannastavna aktivnost pokrenula bi se Kulturna baština zavičaja, dok bi se satnica Hrvatskog jezika i književnosti smanjila (Marojević, 2019: 33).

Iako opisani projekt nikada nije zaživio zbog raznih političkih pritisaka iz Zagreba i Beograda, a 2018. godine je Ministarstvo znanosti i obrazovanja vratilo Kraljevini Norveškoj 1,3 milijuna eura koji su bili uloženi u razvoj ovog projekta, aktualni gradonačelnik Vukovara

Ivan Penava putem medija je objavio plan koji se temelji, jednim dijelom, na propalom projektu Interkulturene škole. Penava smatra kako je došlo vrijeme za ukidanje podijeljenosti i smatra da je prvi korak u reformi osnovnoškolskog obrazovanja na području grada Vukovara. Najavio je ukidanje podijeljene nastave i početak zajedničkog slušanja nastave za djecu hrvatske i srpske nacionalnosti. Predviđeno je i osnivanje manjinske škole u kojoj bi djeca, pripadnici nacionalnih manjina, nakon redovne nastave, mogla slušati o vlastitoj kulturi, jeziku i pismu. Mnogi građani upitani od strane medija podržavaju takav projekt, ali politički pritisak je prisutan već nakon preliminarnih razgovora između gradonačelnika i predstavnika nacionalnih manjina (sib.net.hr, 2021).

Svi su ljudi rođeni kao slobodni sa vlastitim pravima, ali ta prava ponekad bivaju narušena različitim životnim situacijama. Proces migracija jedan je od načina narušavanja ljudskih prava i različito se manifestira u različitim društvima. Dok su migracije stanovništva, za vrijeme rata, na području Republike Hrvatske dovele do demografskog i ekonomskog kraha, europske države poput Velike Britanije i Njemačke iskoristile su posljednji migrantski val, i zahvaljujući visokom stupnju asimilacije i društvenog prihvaćanja migranata, uključile iste u sferu rada te tako pozitivno utjecale na rast vlastitog gospodarstva. Hrvatsko društvo nije još uvijek na toj razini da brzo i lako prihvati doseljenike, ali sudeći po provedenom istraživanju javnog mijenja na Vukovarskom području to raspoloženje se mijenja i pozitivni su izgledi za budućnost.

5. ZAKLJUČAK

Odgovori na tri istraživačka pitanja: *Koji su statistički pokazatelji fluktuacije broja stanovnika na promatranom području? Koja je uloga političke vlasti u smanjenju migracija potaknutih društvenim sukobima? Na koji način društvena dimenzija može utjecati na smanjenje migracija?* potkrepljuju glavnu hipotezu rada da su migracije stanovništva s područja Vukovara posljedica društveno-političke situacije. Prema dostupnim i dosad prikupljenim statističkim podacima, migracije su aktualna pojava kako na vukovarskom području, tako i na razini cijele Republike Hrvatske. Za Hrvatsku su migracije učestala pojava zadnja tri desetljeća, ali prema novijim istraživanjima emigracija izvan granica države postaje sve primamljivija opcija. Gledajući brojke, najčešći emigranti su mladi visokoobrazovani pojedinci koji napuštaju svoje prebivalište u potrazi za poslom. Prema statistici, slična je situacija i na području grada Vukovara, ali uz iznimku da su migracije s tog područja nerijetko i posljedica želje za spajanjem obitelji. Predviđanja za Republiku Hrvatsku, ali jednako tako i za Vukovarsko-srijemsku županiju nisu optimistična. Upravo suprotno, sudeći prema dosadašnjim statističkim pokazateljima, broj emigracija povećavat će se iz godine u godinu. Temeljite, čak i korijenite promjene na svim razinama, i društvenim i upravljačkim, mogu zaustaviti negativan trend hrvatskih migracija.

Uloga i utjecaj političke vlasti na migracije može se promatrati s više aspekata. Glavna zadaća vladajućih svakako jest poticanje ljudi na ostanak u Republici Hrvatskoj. Lokalna vlast Vukovarsko-srijemske županije, gledajući sve hrvatske županije, ima najveći teret s obzirom da je upravo ta županija ona koja, prema posljednjem provedenom popisu stanovništva iz 2011. godine, bilježi najviše vanjskih migracija. Prema anketnom istraživanju provedenom među učenicima završnih razreda srednjih škola iz Karlovačke, Vukovarsko-srijemske i Zadarske županije, najčešći uzrok migracija jest upravo nesređena politička, ali i društveno politička situacija ili vlastitog grada ili cijele Republike Hrvatske. Djelovanje lokalne vlasti mora biti u potpunosti podređeno izrazima volje stanovništva vukovarskog područja. Prema dosadašnjim zalaganjima, vidljiv je izrazit utjecaj upravo političke vlasti, bilo samostalno lokalne, bilo lokalne u suradnji s državnim. Provedeni projekti dali su pozitivan odraz ostanku stanovništva na području grada Vukovara, a predviđeni budući projekti imaju za cilj povećati broj ljudi koji ostaje na tom području, jednako kao i povećati broj ljudi koji se nakon emigracije s tog područja vraćaju živjeti u Vukovarsko-srijemsku županiju. Trud i zalaganje vlasti utječe na izraz zadovoljstva, ili nezadovoljstva, kod stanovništva koji čine vukovarsko

područje, a upravo je to ključno za poticanje želje za ostanom ili povratkom u vlastito mjesto prebivališta.

Utjecaj političke vlasti na društvo jest glavna dimenzija proučavanja političke uloge u migracijama. S obzirom na demokratsko uređenje države, stanovništvo Republike Hrvatske svoje povjerenje daje izabranoj vlasti te upravo zbog toga očekuje određenu vrstu koristi od nje. Država ne može postojati bez društva, a glavni zadatak svake države bi trebao biti očuvati to društvo. S obzirom na nemirna povijesna zbivanja na vukovarskom području, zadatak države jest pomiriti i omogućiti suživot svim narodima koji čine to područje. Prema anketnom istraživanju provedenom od strane profesora s Filozofskog fakulteta i Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, u sklopu rada zaklade Friedrich Ebert, pod naslovom „Grad zarobljen politikom“ stanovnici grada Vukovara žele napredak grada u svakom pogledu. Za napredak smatraju ključnim upravo miran suživot bez podjela, kako u obrazovanju tako i u zaposlenju. Jednako tako, važnim smatraju i civilne udruge koje omogućuju običnim ljudima sudjelovanje u uređenju vlastitog grada, ali i još bolje upoznavanje kako grada, tako i njegovog stanovništva. Stanovnici grada Vukovara ističu društvenu dimenziju važnijom za napredak grada, čak u većoj mjeri od same političke dimenzije.

Oba anketna istraživanja, ali i dosad dostupni statistički pokazatelji potvrđuju glavnu hipotezu rada o društveno-političkoj situaciji kao uzroku migracija stanovništva s područja Vukovara. Jednako tako, iz oba anketna istraživanja može se zaključiti kako društveni sukobi nisu glavni poticaj neprestanih migracija, već je upravo utjecaj političke dimenzije na društvenu glavni ili najčešći razlog povećanog broja migracija. Prema izraženim stavovima srednjoškolaca, upravo je nedjelovanje političke vlasti na poboljšanje ukupne kvalitete života najčešći razlog za emigraciju. U posljednjih nekoliko godina politička vlast poduzela je brojne korake kako bi se broj emigracija s vukovarskog područja smanjio. Popis stanovništva iz 2021. godine možda neće dati konačnu sliku učinka napora vlasti, ali će svakako biti pokazatelj početnog smjera u kojem se krenulo. Pozitivan odraz u brojkama bit će svojevrsni poticaj lokalne vlasti da nastavi, u suradnji s državnom vlasti, s poticanjem ljudi na ostanak u Vukovarsko-srijemskoj županiji na jednak ili sličan način. Svako ulaganje za sobom vuče određenu korist, a najveća dobit cijele Republike Hrvatske, a posebno Vukovarsko-srijemske županije, jest brojno, i prije svega, životom zadovoljno stanovništvo.

6. POPIS LITERATURE

- 1) Akrap, Anđelko (2012) Demografska putanja u Hrvatskoj. *Hrvatska revija* 12(1-2): 4-25
- 2) Alvir, Ljiljana (2006) Vukovar: grad – to smo mi. *Meridijani* 13(103)
- 3) Babić, Dragutin (2009) Socijalna integracija i sjećanje ratnih migranata (Hrvata i Srba) u poslijeratnom razdoblju. U: Živić, Dražen i Žebec, Ivana (ur) (2009) *Demografski kontekst i sociokulturne posljedice hrvatskoga Domovinskog rata* (str. 211-241). Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
- 4) Cuculić, Lina (2020) Utjecaj migracija na razvoj društva. [Završni rad.] Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
- 5) Dahrendorf, Ralf (1958) Toward a Theory of Social Conflict. *The Journal of Conflict Resolution* 2(2): 170-183.
- 6) Hasanović, Izudin i Lapandić, Nermin (2007) Internacionalizacija ljudskih prava i njihova jurisdikcija. *Tranzicija* 9(19-20): 119-133
- 7) Hugh, Dingle i Alistair V. Drake (2007) What is migration? *BioScience* 57(2): 113-121
- 8) Ismaili, Ymer (2007) Conflict as a socio-political notion. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 57(2): 381-403
- 9) Jonjić, Pavao (1984) Teorijski aspekti proučavanja migracije: kritički pregled literature. *Migracijske i etničke teme* 1(1): 63-76
- 10) Jurčević, Josip i sur. (2004) *Vukovar '91: međunarodni odjeci i značaj*. Zagreb: Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“
- 11) Jurić, Tado (2018) *Iseljavanje Hrvata u Njemačku Gubimo li Hrvatsku?* Zagreb: Školska knjiga
- 12) Jurić, Tado (2020) Vratiti se ili ostati – stavovi novih hrvatskih iseljenika o ostanku ili povratku iz Njemačke. U: Perić Keselj, Marina (ur) (2020) *Migracije i identitet: kultura, ekonomija i država* (str. 1028-1043). Zagreb: IMIN
- 13) Kolednjak, Marijana i Šantalab, Martina (2013) Ljudska prava treće generacije. *Tehnički glasnik* 7(2): 322-328
- 14) Lajić, Ivan (2002) Hrvatske migracije početkom 21. stoljeća. *Migracijske i etničke teme* 18(2-3): 135-149
- 15) Maksimović, Drago (2019) *Vukovar grad tisuću istina*. Zagreb: Despot infinitus
- 16) Marojević, Ante (2019) Podijeljene zajednice i obrazovanje. [Diplomski rad.] Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

- 17) Maslow, Abraham Harold (1943) A Theory of Human Motivation. *Psychological Review* (50):370-396
- 18) Mikac, Robert i Dragovi, Filip (2017) Masovne migracije: izazovi, posljedice i put naprijed. *Forum za sigurnosne studije* 1(1): 130-152
- 19) Pokos, Nenad (2001) Međupopisna promjena broja stanovnika Republike Hrvatske 1991.-2001. po gradovima i općinama. *Hrvatski geografski glasnik* 63: 67 – 85.
- 20) Preglej, Lidija (2014) Istraživanja u nastavi. *Educatio biologie: časopis edukacije biologije* 1: 100-116
- 21) Sušić, Nikolina (2016) Maslowljeva teorija-hijerarhija potreba. [Završni rad.] Veleučilište Nikola Tesla u Gospiću.
- 22) Therborn, Goran (2011) Frankfurtska škola. *Čemu: časopis studenata filozofije* 10(20): 16-47
- 23) Tkalac Verčić, Ana i dr. (2010) Priručnik za metodologiju istraživačkog rada. Zagreb: M.E.P. d.o.o. Zagreb
- 24) Turk, Ivo i suradnici (2018) Demografija Hrvatske i Vukovara. U: Živić, Dražen i sur. (ur) (2018) *Hrvatsko društvo: 25 godina nakon Vukovara '91.* (str. 73 – 113). Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
- 25) Wertheimer-Baletić, Alica (1993) Jedno i pol stoljeće u brojčanom razvoju stanovništva Vukovara i vukovarskoga kraja. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja* 2(2-3)(4-5): 455-477
- 26) Wertheimer-Baletić, Alica (1999). Stanovništvo i razvoj. Zagreb: Mate d.o.o.
- 27) Wood, William B. (1994) Forced Migration: Local Conflicts and International Dilemmas. *Annals of the Association of American Geographers* 84(4): 607-634.
- 28) Zelenika, Ratko (2000) *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog rada.* Rijeka: Ekonomski fakultet u Rijeci
- 29) Živić, Dražen (2019) Etnodemografske odrednice identiteta Vukovara u 20. stoljeću: komparativna analiza rezultata popisa (1900. – 2011.). *Mostariensia: časopis za društvene i humanističke znanosti* 23(2): 85-107
- 30) Živić, Dražen (2019) Migracijska komponenta ukupnoga kretanja stanovništva Vukovarsko-srijemske županije 2001. – 2017. *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Razred za društvene znanosti* 54(539): 163-203
- 31) Živić, Dražen i suradnici (2011) Suvremena demografska obilježja grada Vukovara-između rata, okupacije i poslijeratne obnove/povratka. U: Živić, Dražen i sur. (ur) (2018)

Hrvatsko društvo: 25 godina nakon Vukovara '91. (str. 95 – 113). Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar

- 32) Živić, Dražen i suradnici (2015) Demografske promjene u Vukovarsko-srijemskoj županiji (2001. – 2014.) u zrcalu nacionalne sigurnosti. U: *Domovinska (i europska) sigurnost - Kriza sigurnosti i politike manipuliranja suverenitetom u Vukovaru 12.-13. studenoga 2015.*, ur. Sandra Cvikić, Ivana Žebec Šilj i Ivana Bendra. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2017, 39-72

7. POPIS IZVORA PODATAKA

- 1) Čorkalo Biruški, Dinka i dr. (2021) „Grad zarobljen politikom.“ Anketno istraživanje proveli Dinka Čorkalo Biruški, Nebojša Blanuša, Iva Kapović. Friedrich Ebert Stiftung. Ožujak, 2021. <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/kroatien/17537.pdf> Pristupljeno 07.04.2021.
- 2) Državni zavod za statistiku (2020) Popis stanovništva 2001. <https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2001/Popis/Hdefault.html> Pristupljeno 18.01.2021.
- 3) Državni zavod za statistiku (2020) Popis stanovništva 2011. <https://www.dzs.hr/> Pristupljeno 18.01.2021.
- 4) Državni zavod za statistiku (2020) Stanovništvo prema narodnosti 1971-2011. https://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/htm/usp_03_HR.htm Pristupljeno 18.01.2021.
- 5) Grad Vukovar (2020) Grad Vukovar dodijelio još 14 kadrovskih stanova. <https://www.vukovar.hr/gradske-vijesti/286-upravni-odjel-za-prostorno-uredenje-provedbu-dokumenata-prostornog-uredenja-i-gradnje-i-upravljanje-gradskom-imovinom/15040-grad-vukovar-dodijelio-jos-14-kadrovskih-stanova> 17.05.2021.
- 6) In portal-News portal za osobe s invaliditetom (2017) Obrazovanje bez teškoća: Usluge pomoćnika u nastavi kao jamstvo jednakih obrazovnih mogućnosti za svu djecu. <https://www.in-portal.hr/in-portal-news/sport/13645/obrazovanje-bez-teskoca-usluge-pomocnika-u-nastavi-kao-jamstvo-jednakih-obrazovnih-mogucnosti-za-svu-djecu> Pristupljeno 07.06.2021.
- 7) Jutarnji list (2019) Krah projekta koji je trebao biti primjer integracije i dijaloga u Vukovaru-Ministarstvo vratilo novac Norvežanima za gradnju Interkulture škole. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/krah-projekta-koji-je-trebao-bit-primjer-integracije-i-dijaloga-u-vukovaru-ministarstvo-vratilo-novac-norvezanima-za-gradnju-interkulture-skole-9116138> 07.06.2021.
- 8) Jutarnji list (2019) Vukovar: Useljena nova zgrada iz Nacionalnog programa stambenog zbrinjavanja. <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/vukovar-useljena-nova-zgrada-iz-nacionalnog-programa-stambenog-zbrinjavanja-9593809> Pristupljeno 17.05.2021.

- 9) Katalog EU projekata Vukovarsko-srijemske županije (2015) Primjeri dobre prakse. https://www.vusz.hr/Cms_Data/Contents/VSZ/Folders/dokumenti/upravni7/~contents/4R427539LY9NR3P3/katalog.pdf Pristupljeno 07.06.2021.
- 10) Lokalni.hr (2019) Stanovi za pet vojnika i njihove obitelji, do kraja godine ključevi za još 10 vojnika. <https://lokalni.vecernji.hr/zupanije/stanovi-za-pet-vojnika-i-njihove-obitelji-do-kraja-godine-kljucevi-za-jos-10-vojnika-15503> Pristupljeno 17.05.2021.
- 11) Ministarstvo regionalnog razvoja i fondova Europske unije Republike Hrvatske (2015) Interreg IPA program prekogranične suradnje Hrvatska – Srbija 2014.-2020. <https://razvoj.gov.hr/eu-fondovi/financijsko-razdoblje-eu-2014-2020/teritorijalna-suradnja/prekograncna-suradnja/interreg-ipa-program-prekograncne-suradnje-hrvatska-srbija-2014-2020/326> Pristupljeno 07.06.2021.
- 12) Ministarstvo obrane Republike Hrvatske (2019) Pripadnicima Hrvatske vojske dodijeljeni stanovi u Vukovaru. <https://www.morh.hr/pripadnicima-hrvatske-vojske-dodijeljeni-stanovi-u-vukovaru/> Pristupljeno 17.05.2021.
- 13) Ministarstvo vanjskih i europskih poslova (2021) Migracije. <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/globalne-teme/migracije/> Pristupljeno 26.07.2021.
- 14) SiB (2021) Penava kreće u reformu školstva u Vukovaru: Vrijeme je za otvaranje manjinske škole. <https://sib.net.hr/vijesti/regija/4053152/penava-krece-u-reformu-skolstva-u-vukovaru-vrijeme-je-za-otvaranje-manjinske-skole/> Pristupljeno 07.06.2021.
- 15) Službeni vjesnik Vukovarsko-srijemske županije (2007) Vukovarsko-srijemska županija – Akti županijske skupštine. <https://zpuvsz.hr/wp-content/uploads/PP/planovi/glasilo/slvjzupanije/službeni-vjesnik-08-07.pdf> Pristupljeno 17.05.2021.
- 16) Središnji državni ured za obnovu i stambeno zbrinjavanje Republike Hrvatske (2018) Izgradnja višestambene zgrade za 21 obitelj u Vukovaru. <https://sduosz.gov.hr/odobreni-projekti/hr7-izgradnja-visestambene-zgrade-za-21-obitelj-u-vukovaru/991> Pristupljeno 17.05.2021.
- 17) Srednja škola Ilok (2016) Kompetencije za budućnost. <https://www.youtube.com/watch?v=RcsTRVBjCtM> Pristupljeno 07.06.2021.
- 18) Strategija obnove i razvoja grada Vukovara 2014.-2020. (2014) Plan i program obnove i razvoja grada Vukovara 2014.-2020. https://fond-vukovar.hr/site/assets/files/1027/strategija_vu_2020_nacrt.pdf Pristupljeno 07.06.2021.

- 19) Vlada Republike Hrvatske (2014) Izvješće o korištenju pretpristupnih programa pomoći Europske unije za razdoblje od 1. srpnja do 31. prosinca 2013. godine.
https://www.safu.hr/datastore/filestore/10/Izvjesce_o_koristenju_pretpristupnih_programa_pomoci_01.pdf Pristupljeno 07.06.2021.
- 20) Vukovarsko-srijemska županija-Upravni odjel za gospodarstvo (2011) Informacija o aktivnostima i realizaciji Programa poticanja malog gospodarstva Vukovarsko-srijemske županije.
https://www.vusz.hr/Cms_Data/Contents/VSZ/Folders/dokumenti/upravni2/~contents/EC_L2WSKVCA6M5R3W/2011-4-7-3889964-informacijaomalomgospodarstvu2011.pdf
Pristupljeno 07.06.2021.

PRILOZI

Prilog 1: Pitanja anketnog upitnika za maturante Vukovarsko-srijemske županije

1. Spol
2. Dob
3. Škola
4. Smjer
5. Koliko stanovnika, prema posljednjem popisu iz 2011. godine, ima Republika Hrvatska?
 - a) 2 066 335
 - b) 2 218 554
 - c) 2 873 828
 - d) 3 874 321
 - e) 4 284 889
6. Prema vašem mišljenju, koja od hrvatskih županija bilježi najviše vanjskih emigracija?
7. Koji su, po vašem mišljenju, najčešći razlozi iseljavanja iz Republike Hrvatske?
8. Razmišljate li o preseljenju u neki drugi grad ili županiju po završetku školovanja?
 - a) Da, volio/voljela bih upisati studij kojeg u mom gradu nema
 - b) Da, smatram kako imam veće mogućnosti za zapošljavanje
 - c) Da, studiji u drugim gradovima više vrijede
 - d) Ne, studiji u manjim gradovima puno su lakši
 - e) Ne, vjerujem u mogućnost zapošljavanja sa sveučilišnom diplomom
 - f) Ne, životni standard u manjim gradovima je niži, a plaće jednake
9. Razmišljate li o odlasku iz Republike Hrvatske nakon završetka školovanja?
 - a) Da, volio/voljela bih upisati studij u inozemstvu
 - b) Da, smatram kako imam veće mogućnosti za zapošljavanje
 - c) Da, veće su plaće u drugim državama
 - d) Ne, studiji na materinjem jeziku puno su lakši
 - e) Ne, vjerujem u mogućnost zapošljavanja sa sveučilišnom diplomom
 - f) Ne, životni standard u Republici Hrvatskoj je puno bolji
10. Koji su vaši motivi (ukoliko nisu gore navedeni) za odlazak iz Republike Hrvatske?
11. Smatrate li da vlast ili društveno-politička situacija može promijeniti vaše mišljenje o o emigraciji iz vlastite županije ili Republike Hrvatske?
 - a) Samo vlast (promjena)
 - b) Samo društvo

- c) Samo ja
 - d) Promjena društveno-političkog ozračja
 - e) Kombinacija vlasti i mene same/samog
12. Koji su, po vašem mišljenju, najčešći razlozi iseljavanja iz vašeg grada/županije?
- a) Traume rata
 - b) Posljedice društvene podjele grada/županije
 - c) Posljedice političke podjele grada/županije
 - d) Obrazovanje
 - e) Potraga za poslom
13. Smatrate li da mediji transparentno prenose podatke o emigraciji s područja vaše županije?
- a) Da, svake godine se javno iznose podaci o migracijama
 - b) Da, dovoljno je samostalno istražiti na Internet stranicama Državnog zavoda za statistiku
 - c) Da, svojim podacima nastoje smanjiti depopulaciju
 - d) Ne, iznose informacije tek kada su brojke zabrinjavajuće
 - e) Ne, nedovoljno je objaviti informacije na Internet stranicama Državnog zavoda za statistiku s obzirom na slabu informatičku pismenost hrvatskog stanovništva
 - f) Ne, preuveličavaju situaciju radi poticanja grizodušja kod stanovnika
14. Što bi, prema vašem mišljenju, privuklo ljude da dosele ili ostanu na području vaše županije?
- a) Više radnih mjesta
 - b) Više obrazovnih ustanova različite razine
 - c) Više obrazovnih ustanova različitih područja
 - d) Više društvenog sadržaja za mlade
 - e) Više ulaganja države u obnovu standarda života
15. Smatrate li da je jednaka raseljenost stanovništva važna za funkcioniranje demokracije u 21. stoljeću?
- a) Da, to govori o razvijenosti države
 - b) Da, to izjednačava važnost svih gradova i mjesta
 - c) Da, to prividno izjednačava vrijednost ljudi (stanovništva)
 - d) Ne, to daje samo privid jednakosti gradova i mjesta
 - e) Ne, to ne prikazuje mogućnost napretka
 - f) Ne, to smanjuje prilike za stanovništvo

16. Biste li voljeli živjeti u nekom gradu druge županije?
- a) Ne
 - b) Da
17. Ukoliko vaš odgovor naginje prema odgovoru DA, koji bi to grad bio?
18. Ukratko obrazložite svoj prethodni odgovor.

Prilog 2: Pitanja anketnog upitnika za maturante Karlovačke i Zadarske županije

1. Spol
2. Dob
3. Škola
4. Smjer
5. Koliko stanovnika, prema posljednjem popisu iz 2011. godine, ima Republika Hrvatska?
 - a) 2 066 335
 - b) 2 218 554
 - c) 2 873 828
 - d) 3 874 321
 - e) 4 284 889
6. Prema vašem mišljenju, koja od hrvatskih županija bilježi najviše vanjskih emigracija?
7. Koji su, po vašem mišljenju, najčešći razlozi iseljavanja iz Republike Hrvatske?
8. Razmišljate li o preseljenju u neki drugi grad ili županiju po završetku školovanja?
 - a) Da, volio/voljela bih upisati studij kojeg u mom gradu nema
 - b) Da, smatram kako imam veće mogućnosti za zapošljavanje
 - c) Da, studiji u drugim gradovima više vrijede
 - d) Ne, studiji u manjim gradovima puno su lakši
 - e) Ne, vjerujem u mogućnost zapošljavanja sa sveučilišnom diplomom
 - f) Ne, životni standard u manjim gradovima je niži, a plaće jednake
9. Razmišljate li o odlasku iz Republike Hrvatske nakon završetka školovanja?
 - a) Da, volio/voljela bih upisati studij u inozemstvu
 - b) Da, smatram kako imam veće mogućnosti za zapošljavanje
 - c) Da, veće su plaće u drugim državama
 - d) Ne, studiji na materinjem jeziku puno su lakši
 - e) Ne, vjerujem u mogućnost zapošljavanja sa sveučilišnom diplomom
 - f) Ne, životni standard u Republici Hrvatskoj je puno bolji
10. Koji su vaši motivi (ukoliko nisu gore navedeni) za odlazak iz Republike Hrvatske?

11. Smatrate li da vlast ili društveno-politička situacija može promijeniti vaše mišljenje o o emigraciji iz vlastite županije ili Republike Hrvatske?
- Samo vlast (promjena)
 - Samo društvo
 - Samo ja
 - Promjena društveno-političkog ozračja
 - Kombinacija vlasti i mene same/samog
12. Koji su, po vašem mišljenju, najčešći razlozi iseljavanja iz vašeg grada/županije?
- Traume rata
 - Posljedice društvene podjele grada/županije
 - Posljedice političke podjele grada/županije
 - Obrazovanje
 - Potruga za poslom
13. Smatrate li da mediji transparentno prenose podatke o emigraciji s područja vaše županije?
- Da, svake godine se javno iznose podaci o migracijama
 - Da, dovoljno je samostalno istražiti na Internet stranicama Državnog zavoda za statistiku
 - Da, svojim podacima nastoje smanjiti depopulaciju
 - Ne, iznose informacije tek kada su brojke zabrinjavajuće
 - Ne, nedovoljno je objaviti informacije na Internet stranicama Državnog zavoda za statistiku s obzirom na slabu informatičku pismenost hrvatskog stanovništva
 - Ne, preuveličavaju situaciju radi poticanja grizodušja kod stanovnika
14. Što bi, prema vašem mišljenju, privuklo ljude da dosele ili ostanu na području vaše županije?
- Više radnih mjesta
 - Više obrazovnih ustanova različite razine
 - Više obrazovnih ustanova različitih područja
 - Više društvenog sadržaja za mlade
 - Više ulaganja države u obnovu standarda života
15. Koji su, po vašem mišljenju, najčešći razlozi iseljavanja iz Vukovara?
- Traume rata
 - Posljedice društvene podjele grada/županije
 - Posljedice političke podjele grada/županije

- d) Obrazovanje
- e) Potraga za poslom

16. Smatrate li da mediji transparentno prenose o depopulaciji na području Vukovara?

- a) Da, svake godine se javno iznose podaci o migracijama
- b) Da, dovoljno je samostalno istražiti na Internet stranicama Državnog zavoda za statistiku
- c) Da, svojim podacima nastoje smanjiti depopulaciju
- d) Ne, iznose informacije tek kada su brojke zabrinjavajuće
- e) Ne, nedovoljno je objaviti informacije na Internet stranicama Državnog zavoda za statistiku s obzirom na slabu informatičku pismenost hrvatskog stanovništva
- f) Ne, preuveličavaju situaciju radi poticanja grizodušja kod stanovnika

17. Što bi, prema vašem mišljenju, privuklo ljude da dosele ili ostanu na području grada Vukovara?

- a) Više radnih mjesta
- b) Više obrazovnih ustanova različite razine
- c) Više obrazovnih ustanova različitih područja
- d) Više društvenog sadržaja za mlade
- e) Više ulaganja države u obnovu standarda života

18. Smatrate li da je jednaka raseljenost stanovništva važna za funkcioniranje demokracije u 21. stoljeću?

- a) Da, to govori o razvijenosti države
- b) Da, to izjednačava važnost svih gradova i mjesta
- c) Da, to prividno izjednačava vrijednost ljudi (stanovništva)
- d) Ne, to daje samo privid jednakosti gradova i mjesta
- e) Ne, to ne prikazuje mogućnost napretka
- f) Ne, to smanjuje prilike za stanovništvo

19. Biste li voljeli živjeti u nekom od slavonskih gradova?

- a) Ne
- b) Da

20. Ukratko obrazložite svoj prethodni odgovor.